

Тоқтар Зікірин

ЖАҢ ШҰАҒЫ

Тоқтар Зікірин

ЖАН ШУАҒЫ

(Өлеңдер, балладалар, толғаулар)

Алматы

ЖШС «Жас Улан и К» Баспа үйі

2007

- З 95 **Зікірин Т.**
Жан шуағы: өлеңдер, балладалар, толғаулар. –
Алматы: ЖШС «Жас Улан и К» Баспа үйі, 2007. –
144 бет.

ISBN 9965-566-20-8

Сексенінші жылдардың басында Қарағанды кооперативтік институтында оқып жүрген кезінде-ақ балауса жырларымен әдебиет сыншыларының назарына іліккен Тоқтар Зікірин – қазір облыстық «Солтүстік Қазақстан» газетінде шығармашылық топтың жетекшісі. Қырық жылдай қолынан қаламы түспеген ақын сыр-сезімдерге толы толғанысты сәттерін жыр жолына түсіруден жалыққан емес.

Республикалық және аймақтық жыр мүшәйраларының бірнеше дүркін жеңімпазы Т. Зікіриннің бұл жинағын оның ұзақ жылғы еңбегі мен ізденісінің жемісі деп таныған жөн.

А 4702250202
00(05)-07

ББК 84 Каз 7-5

ISBN 9965-566-20-8

© Т.Зікірин, 2007.
© ЖШС «Жас Улан и К»
Баспа үйі, 2007.

Биринчи китеп

ТУФАН ЖЕР – АЛТЫН БЕСІГІМ

КЕҢ ДАЛАНЫҢ ҰЛЫМЫН

Тұлпарлардың тыңдап өскен дүбірін,
Мен қазақпын,
Кең даланың ұлымын.
Еркіндікті аңсап ерен,
Қол жеткен,
Тәуелсіздік – менің биік тұғырым!
Сол тұғырдан тайдырмасын деп тілеп,
Лүпілдейді елін сүйген от жүрек.
Болашақтың батпан жүгін көтерген,
Бәйтерегім тұр ғой бүгін көк тіреп.
Көк тіреген үмітім мен арманым,
Алғы күнге ақ тілекті жалғадың,
Озық елдер қатарына енгенше,
Сезінеміз тартар жүктің салмағын.

Ұмтылыстар,
Құлшыныстар елдегі –
Бәрі, бәрі еркіндіктің бергені,
Шідер болса, тұсау салған аяққа,
Қол жетер ме игілікке төрдегі.
Еркін қазір елімдегі бар ісім,
Әр күн асқақ – ұлы жеңіс,
Табысым.
Отыз жылдық белестерге бет алды,
Айбаттанған,
Қайраттанған барысым.
Көріп бүгін тәуелсіздік жемісін,
Оңға басып отыр барлық өр ісім.
Біз қазақтың баласымыз біріккен,
Еңбек еткен Отан үшін,
Ел үшін.
Басымыздан өткен зорлық, өгей күн,
Соның бәрі оңай келді демеймін.
Тәуелсіздік жолындағы күресті,

Жүректегі жанартауға теңеймін.
Қалмаса да біздің ұзақ көш кімнен,
Тарих жолда талай азап кештім мен.
Көкіректе ыза-кегім алдымен,
Домбыраның қос шегінде естілген.
Қобыздардың зары болып төгілген,
Сыбызғы саз талай құмға көмілген.
Бірақ біздер оттан қайта жаралған,
Құстай болып,
Өшкен жоқпыз өмірден!
Өшкен жоқпыз,
Көшкен жоқпыз даладан,
Емін тауып қансыраған жарадан.
Алты Алашты азаттыққа шақырған,
«Алқа көл, сұламадан» тарады ән...
Сол ән жетті желтоқсанға қаһарлы,
Дүр сілкінтіп кең әлемді, жаһанды.
Бодандыққа қарсы тұрған алғашқы,
Қазақ осы қайсар ұлан атанды.
Қайсарлықты намыс отқа жаныған,
Еркіндікті артық көрген жанынан.
Сол жастардың батыр ұрпақ екенін,
Барша ғалам ерлігінен таныған.
Ұлт азаттық бастау алып сол күннен,
Тәуелсіздік тұғырына қондым мен.
Елім менің қыран құстай самғады,
Он бес жылда бір ғасырдай жол жүрген.
Қадамы нық бүгін алға бастаған,
Елім – өрде,
Жаныма көп дос табам.
Ұлы достық отауына айналды,
Евразия кіндігінде Астана!
Алда менің алар асу, несібем,
Жүріп келем Ұлы тарих көшімен.
Еркіндіктің лебі есіп тұрады,
Қашан-дағы дархан дала төсінен.
Тұлпарлардың тыңдап өскен дүбірін,
Мен қазақпын,
Кең даланың ұлымын.
Бостандықты аңсап ерен,
Қол жеткен,
Тәуелсіздік – менің биік тұғырым!

ЖАСАЙ БЕР, ҚЫЗЫЛЖАРЫМ!

Домбырада күйімсің шертер менің,
Қазақстан байтағым –
Көркем жерім.
Сарыарқаның түстігін алып жатқан,
Солтүстігім гүлдендің,
Өркендедің.

Енші бөліп заманмен жарысқан күн,
Мерейіне бөленген табыстардың.
Тегеуріні болдың сен Айға атылған,
Қазақстандай айбарлы арыстанның.

Бас байлығың – астығың қамбаңдағы,
Тыңнан бастап толысып, толған дәні.
Бүгінгі бес миллион қызыл астық,
Миллиардтар дәстүрі жалғанғаны.

Озық іске бел шешкен қанаттанып,
Өзгеріс бар өңірде, алапта анық.
«НАТИ» мінген кешегі қазақтарым,
«Джон-Дирлермен» жатыр ғой жарақтанып.

Тер төкпесе мол астық өсер ме еді,
Диқандардың ол да іске төселгені.
Сиыр жеккен бір кезде тырмаларды,
Ауыстырды енді егіс кешендері.

Қай істе де алға озып үрдіс жаңа,
Тоқтап қалған жан бітті құрылысқа да.
Күннен күнге құлпырып бара жатқан,
Қызылжарда, япырмау, бір күш бар, ә!

Көше толған түнгі оттар шырағына,
Қызығамын қазіргі тұрағыма.
Мұражайы тарихтың сырын шертіп,
Көз тартады мешіті, храмы да.

Бұрын бәрі түске де енбегіндей,
Жасампаздық ісімен ел кенен ғой.

Шаттық ойдан шалқыған жүрегімді,
Қуаныштың толқыны тербегендей.

Болса осындай ұрпақтың сүйетіні,
Жыр жазады сүйініп жиі ақыны.
ТМД-да теңдесі жоқ, шіркін-ау,
Бізде жанды ғасырдың БИО отыны.

Мақтанарлық, ісім көп шаттанарлық,
Бәрін тізіп көңілге, жаттап алдық.
Өркендесе қарыштап, өңірімнің –
Басына кетпейтұғын бақ қонар нық.

Толтырып қамбаға құт қызыл дәнін,
Келтіріп өндірістің жүз ырғағын.
Гүлденіп, жасампаздық жолыменен –
Жасай бер, жасай берші, Қызылжарым!

ЕЛБАСЫНА

Кемел ойлы, ақылгөй данасы нар,
Асылдарды туған бұл дала шығар.
Қазақ қайтіп озбасын өзгелерден,
Елбасы бар, өзіңдей панасы бар.

Бекіткенде ел болып керегені,
Арқа тұтар бір алып керек еді.
Қазағыма дұрыс жол сілтей білген,
Өзің болдың өмірдің көрегені.

Өзгелердей қан төгіспей, дүрлікпей,
Егемендік алған біздің бірлік қой.
Абылайдай асыл туған ұл барын,
Сол бір қиын кезеңдерде білдік қой.

Мәскеуді де тыңдатып, басқаны да,
Бейбіт шуақ күн туды аспаныма.
Төрткүл дүние түгелдей қазағымның
Айналып жүре берді достарына.

Соның бәрі парасат, кемелдігің,
Кеміте алар Елбасым өреңді кім?
Жасампаз ойларыңның жүзеге асқан,
Жемісін елімдегі көрем бүгін.

Кім білген дәл мұндай самғау барын,
Жүректерде лапылдап жанды-ау жалын,
Алғы күнге үмітті арттырады,
Жыл сайынғы жігерлі Жолдауларын.

Бағдарлы даму жылдар белгіленген,
Айқын жол, Ұлы мақсат – көрдім елден.
Елуден әлемдегі ойып тұрып,
Күнге де жетерміз-ау төрді берген.

Өсіріп қашан-дағы ел беделін,
Өзгеден өз жұртыңды кем демедін.
Өзіңді тау көтеріп қайыспаған,
Тұлғалы Толағайға теңгеремін!

БАУРАДЫҢЫЗ ЖҮРЕКТІ

Ел таңдауы Сізге түсті тағы да,
Қазағымның туған жансыз бағына.
Елбасы деп еліңіз көкке көтерді,
Осы сөзде бар ғой үлкен мағына.

Еркіндікті аңсап күтіп алдағы,
Бола білген қазақ елі қорғаны.
Ағынтай мен Қарасайдай бабалар
Аруағы Сізді тағы қолдады.

Асқақтатқан қазағымның кемелін,
Абылайдың беріп Сізге беделін.
Елбасым деп танып бүгін бар халқың,
Сізге сенім артып отыр өз елің.

Халықпыз ғой еркіндіктен нәр алған,
Барыс жүрек батыр болып жаралған.
Ақ киізде Елбасым деп ардақтап,
Хан көтеріп отыр Сізді Ақ ордан.

Алатаудан көк Есілге дейінгі,
Өр Алтайдан көне суға дейінгі
Байтақ жатқан Қазақ елі сайлауда,
Танытты ғой Сізге деген пейілді.

Парасатты ақылменен, ойменен,
Төрт құрлықтың мінберінен сөйлеген.
Шашасына су жұқтырмас тұлпардай,
Озып шығып отырсыз ғой бәйгеден.

Халық Сізді Елбасым деп таңдады,
Көш бастайтын ұлы істерге алдағы.
Болашағы мықты қолда елімнің,
Осы болар жұлдызының жанғаны.

Оңайлықпен қонбайтұғын қолға кеп,
Демократиямыз жетістігін жалға деп,
Сіз келесіз алдымызда Елбасым –
Қазақстан алға басшы, алға деп!

ЕРКІНДІК ЖЫРЫ

Еркіндікті көздеген,
Батыр халық, кемелміз.
Бүгін біздер өзгемен
Терезесі тең елміз.

Оңай өттік демеймін,
Бостандыққа бұғаудан.
Сыртқа теуіп өгей күн,
Бастан бақыт мың ауған...

Мына байтақ даланың,
Тәні тозған тұяқпен.
Сыбызғы саз, жаралы үн.
Тері тулақ сияқты ем.

Шығысымда шошақты,
Шүршітің мен жоңғарың.
Талай ұрыс жасапты,
Қалай аман қалғаным?

Шұбырынды ақтабан,
«Елім-айлап» зарлаған.
Кезде де құдай сақтаған,
Даламыз өзі қорғаған.

Анау Сейһун, Жейһунда,
Түстік хандар түрткілеп.
Айтыл шындық, айтылма –
Қанға бөгіп, жұттық от.

Дамыл бермей, шапқындап,
Жауларым көп алысқан.
Аман қалды ақ құндақ –
Қазақ деген арыстан!

Жерін, елін қорғаған –
Қазақ көкжал, деді ғой.
Алысқаннан қалды аман,
Бәрілермен бәрідей...

Момын емес, шыдамды –
Шымырлықты танытып.
Батырлықты, мұрамды –
Келеді әлі дамытып.

Жуас емес, жүндейтін –
Жігері бар, жалы бар.
Қорқу, үрқу білмейтін
Ұл да бізден табылар!

Желтоқсанда отарлық
Бұғау үзген бірлігі.
Ар, намыстан от алдық,
Ол да қазақ тірлігі!

Қымбат жеңіс татымы,
Бірлігімен ел мықты.
Таптық бүгін ақыры –
Шын еркіндік, теңдікті!

ҚАЗАҚПЫЗ

Қазақ едік қашаннан
Жауға намыс бермеген.
Қара тастан қашалған
Алмас қылыш сермеген...

Ұлан-байтақ өлкенің,
Даңқы қалай кемісін?
Қазақ үшін мәрт өлім –
Елі менен жері үшін.

Еркін өскен ұланбыз,
Жастан тұлпар жалында.
Сақпыз әлде Тұранбыз,
Тағылық бар қанында.

Алтай менен Оралдың,
Жетісу мен Ертістің
Ортасында жаралдың,
Арыстандай ең күштім!

Алқакөлден сұлаған,
Шұбырынды ақтабан...
Ұзақ жолда бұралаң,
Құдай өзі сақтаған.

Алты Алаштың айбынды
Басын қосып, бар иен.
Ұмыттырған қайғымды,
Абылайдай хан ием!

Биік қойған бәрінен
Ары менен намысын.
Қазағымның төрінен
Төрелігін танысын.

Момын десе – момындық,
Біздің достық пейілден.
Кенде етпеген өмірлік,
Хауа-анамыз мейірден.

Қазақ едік далада
Қала салып көрмеген.
Жанкештіде, додада –
Аласарып көрмеген.

Біздің қамал – халықтың
Тірлігі мен бірлігі.
Талай тажал-алыптың
Тілінгені түндігі.

Ұлан-байтақ өлкенің
Осы күнге жеткені.
Бабаларым ертеңін –
Бізге жалғап кеткені!

ТУҒАН ЖЕР

Таулар бар ғой тұратын қалқып шыңдар,
Баулар бар ғой құс әнін балқып тыңдар.
Жаз айында сыршыл үн – жүрекке ән,
Туған жердің қайыңы, артықсыңдар.

Мұхит бар ғой желкен сап келемісің, – дер
Теңіз бар ғой тар болса өлең үшін жер...
Толқындары тербелген күміс күлкі,
Туған жердің көлдері, әдемісіңдер...

Тізбек-тізбек көкте ұшқан
жаз құсым бар,
Аспанымнан күй төгіп, саз құшыңдар...
Қырда жүріп қызғалдақ теретұғын,
Туған жердің қыздары наздысыңдар.

Бүлдірген бөктер-қия, шың, төрімсіңдер,
Биіктермен биіктеп көрінсін жер...
Шыңға біткен шынарға қолын созған,
Қырда қызыл гүлдерім, керімсіңдер.

Керімсіңдер сыршыл үн – бал бұлағы,
Сыбырлайды сыр айтып тал-құрағы.
Туған жерін сүйгендер – жүрегінде
Туған жерін мәңгілік қалдырады...

* * *

Жыр жазуға құштар болды жаным бұл,
Сонда мені сағындыртты-ау сағым-қыр.
Туған жер! – деп ақ

қағазға түсірсем,
Көмейімнен төгіледі
ағын жыр.

Сезім мөлдір, мөлдір
бейне ақ айдын,
Қырда жүрдім, гүлдер
тердім талай күн.

Көп үңілдім жәудіреген
көзіне

Көз ұялтқан таңғы алау
арайдың.
Туған жерім, сенде менің
бар әнім,
Топырағыңнан гүлің болып
жаралдым.
Бар айтарым – менің
асыл анамсың,
Ал мен сенің мәңгі сәби
балаңмын!

* * *

Мәңгі жырлап келемін,
бір күн емес!
Күнім жоқтай бұл менен жыр тілемес.
О, туған жер, қымбаттым, сенер болсаң,
Сені менің сүймеуім мүмкін емес!
Жүрек мынау туа егіз өзіңменен.
Егіздерде сүю бар,
Сезімменен.
Ең бірінші көргенім – көк аспаның,
Тырбанғанда тірегім – сені іздегем...
Өмір жолым басталып «тәй-тәй-лаған»,
Ең бірінші жылаған,
Ақайлаған...
Туған жерің ыстық-ау, есейгенде,
Оқу,
жұмыспенен байқай ма Адам?!
Кейбіреулер жан тиыш жай керек дер,
Мен ойлаймын, ал, досым, ойды елеп көр...
Бақыттырақ сияқты жүз жыл тұрып,
Туған жерде құлаған бәйтеректер.
Туған жерім – қазағым оралатын,
Туған жерге гүл болып жарал, ақын!
Кіндік қаным тамған жер – ең қымбаттым,
Ошағында лаулатып жағам отын!..

АУЫЛДЫ САҒЫНУ

Сенсең мені бір сағыныш басып жүр,
Ашып айтар ақиқатым, расым бұл.
Іздейді екен, аңсайды екен даласын,
Қырықта да, қырма сақал жасында Ұл.

Ойлайды екен ойын бөлген бал шағын,
Көкіректе көк жібектей бар сағым...
Қырықтағы қырдан асқан шағында,
Баса алмайды сағынышын, аңсарын.

Қырдағы ауыл қырық бөліп түн ойды,
Көрші қонып, қиялда да түнейді...
Тауып қылдай жүректің бір пернесін,
Сыр шерткенде сағынышын үдейді.

Самал кешке, жарық Айға, пәк түнге,
Жастық шақта қызығына баттың не?
Соның бәрі тұмандай боп сейілген –
Өзің бүгін өз ауылыңа жат күнде.

Думаны алыс, алыс қырдың әні де,
Көзден ұшқан ертегідей бәрі де.
Шұрқыраған жетім құлын шетте жүр,
Қана алмаған саумал сүттің дәміне...

Ауыл десем ақтарылып асыл жыр,
Мені осылай бір сағыныш басып жүр.
Аңсап барып, айрылмастай мәңгілік –
Табылатын шығар бірде қасында ұл?!

ЕЛДІ СҮЮ – ЕРЛІК ҚОЙ...

Елді сүю – ерлік қой жүрекпенен,
Ұл да болмас еліне гүл екпеген.
Қан майданда кешегі әкелерім
елін қорғап, тайсақтап дір етпеген!

Туған елдің кім сүймес солдаттарын,
жатты оларға халқымыз жолдап бәрін...
Майшамменен отырып тоқитұғын
әжелерім солдаттың қолғаптарын!

Жеңіс солай келді ғой. Бұл күн айқын!
Ел дегенде жүрек жоқ бұлқынбайтын.
Ұлы ерліктер жалғасып бара жатыр,
алғы күнге ағысы бір тынбайтын.

* * *

САҒЫНАЙЫН, ауылым, сағынбайын.
Жеткім келер өзіңе сағымдайын.
Әжелердің қана ішіп қою шәйін,
Жеңгелердің татсам деп сары майын...

Таусылмас-ау туған жерде қызығым,
Қарияларға сәлем берсем күнұзын.
Жұта берсем мас болғанша, шіркін-ай,
Ақ білекті қыздың берген қымызын.

Қарындасқа гүлдер шоғын бұлғасам,
Ағалардың әңгімесін тыңдасам...
Сағынайын, ауылым, сағынбайын,
Мен өзінді төсінде бір жырласам...

ДАЛА СҰЛУ

Дала сұлу,
Таласпа меніменен.
Сонда туған бұл өзі керім өлең.
Дала мені жіберді жадыратып,
Гүл – жазира,
Жұпарлы деміменен...
Дала сұлу,
Даланың даңқын ойла,
(Сағым да сол далада қалқымай ма?)
Даладағы ормандар құс әнімен,
Құс әнімен тамылжып шалқымай ма?
Дала сұлу,
Көгілдір мұнар жайма,
Ақ бұлақтар алқына ағылмай ма?
Табиғаттың көркемі – ақ еліктер,
Ақ еліктер далада жайылмай ма?
Дала сұлу,
Далаға теңің қайда?!
Құс базарлы, қаңқулы көлім де айна...
«Ақ бидайдың» әнін жүр төгілдіріп
Келіншектер қара көз егінжайда.

Дала сұлу,
Дала бұл – сәнімізде,
Шырай беріп жүр біздің әнімізге.
Дала жайлы тебірене айтамыз,
Дала қызын сүйеміз бәріміз де...

ЖҰЛДЫЗ

ӘЛІ ЕСІМДЕ сол бір түн, сол бір көктем,
Ағып түскен бір жұлдыз мөлдір көктен.
Ағып түсті ауылдың аржағына,
Ай сәулесіне көгілдір көл дір еткен...

Жүгірдік қой бар бала жұлдыз іздеп,
«Қандай өзі болады?» – білгіміз кеп.
Жас жүректер дүрсілдеп соғып тұрды.
Жанымызды аялап түн қымыз леп.

Түн жарымы ауғанша іздедік біз,
Бір орынға жүз кетіп, жүз келіппіз.
Сенгіш жүрек, сәби көңіл үмітті
Жетелей де береді бізді еріксіз.

Өмір ағын әлі талай сыйлар жүк.
Таба алмай жұлдызымызды қиналдық.
Шаршадық па әлде үміттен түңілдік, –
«Көлге сүңгіп кеткен», – деп біз ұйғардық.

...Қайттық сонда біздер үйге көңілсіз,
Анам мені күткен екен төзімсіз:
«Жұлдызым-ау, кешіктің ғой!» – дегенде.
Жымидым да тұра бердім мен үнсіз...

ТӨРЛЕ, НАУРЫЗ!

Төрле, Наурыз!
Төрле, жаңа жыл басым,
Енді сені қазақ өгей қылмасын!
Жетпіс жылдай ұмыт қалған мейрамым –
Мен өзіңнен бастайыншы жыр басын.

Төрле, жылым,
Төрле менің – тәңірлім.
Алты алашқа ана сүттен мәлімдім.
Саған енді қоя алмайды тосқауыл
Тынысыңа тұсау салған әмір күн!

Төрле, көктем,
 төрле, Наурыз –
 төрге шық,
Наурыз тойсыз көгермейді
 жер-бесік...
Бұрынғыдай қаңтар емес қақаған,
Енді отырмыз жыл басы бір – Сен десіп...

Бүкіл Түркі шығыс халқы шырайын,
Бір өзіне тоғыстырған құдайым!
Наурыз тойда қазан – отқа май құйып,
Тоқшылықтан тоқым қағар сұрайын.

Төрле, Наурыз!
Саған тұмар ілейін,
Тұмарыңнан тынысыңды білейін.
Наурыз тойда көкжал найза сындырып –
тіршіліктің тыныштығын тілейін!!

Төрле, жылым,
Төрле менің – киелім,
Келешектен бірлік болсын тілерім.
Байрағымда кереге көз – шаңырақ,
Киіз үйдің ұстап тұрған сүйегін!!
Көк байрағым,

 ән ұраным,
 бар заңым –

Дербес Елмін,
Кең әлемге бар мәлім!
Наурыз тойым тойланбаған шағында,
Тәуелсіздік болған еді-ау арманым?!

Тәубә бүгін, кем емеспіз
өзгеден,
Арманға да жеттік аңсап, көздеген.
Біледі әлем менің Түркі тегімді –
Жалғыз Наурыз деген ғана сөзбенен!

Төрле, Наурыз!
Төр сенікі – шық бүгін,
Төрден орын береді ғой құтты күн.
Елім барда,
жерім барда – қазақпын,
Дәстүріммен,
салтымменен мықтымын.

АНАҒА ЕСКЕРТКІШ

Өзің болып аңсарым,
сағынарым,
Қонбаса деп жүруші ем жаныма мұң?
Шырақ отың өшті де жетім қалды,
Жетім қалды жүректе жалын әнім.

Жүре түссең еді ғой жалғанда аман,
Әнім қалды әлі де арналмаған.
Енді саған, жан ана, мәңгілікке,
Бір ескерткіш қою да арман маған.

Дәл осы бір борышым батады шақ,
Өтелмеген парызға, қатаға ұқсап.
Жанарыма қалады жас іркіліп,
Енесінен айырылған бота құсап...

Бәрін маған арнап-ақ өтіп едің,
Білмеді ғой кейінде өкінерін,

Жігіт болған шақта да ақыл айтып,
Әкесіз-ақ жеткізген жетімегің.

АППАҚ ТІЛЕКПЕН

Өмірде тағдыр – күш өкім,
Әкенің арман гүлі едік...
Әкеден қалып үш жетім
Өзіңе арқа сүйедік.

Бұл, бәлкім, өмір күресі –
Өсірдің бізді, ұшырдың.
Жылдардың сол бір үлесі –
Шашына ақ та түсірді...

АПА

Көз алмай келер жолымнан,
Жаудырап қарап жүрмісің?
Өзіңе сыйлар жанымнан
Ұшырдым, апа, жыр құсын.

Зымырап өтіп уақыт та:
Күн батып, қайта күн шығып.
Он бес жыл күткен бақытқа
Жеткізер болса тіршілік...

Кейістік көрген кезінде,
Басымнан сипап жай ғана,
Жас тұнып мұңды көзінде,
Жүруші ең, апа, ойлана.

Жетімдік қалып жырақта,
Есейдік сөйтіп жыл өтіп.
Оқуға кетіп бірақта
Тағы да жүрмін жүдетіп.

Көз алмай келер жолымнан,
Жаудырап қарап жүрмісің?
Жеткенше сенің жаныңа,
Талпынып ұшар бұл құсың!..

МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВҚА

Жыр жазылды соры қайнап, сорланып,
Қан мен жасқа қаламұшын мол малып...
Көз майынан шырақ үзіп түнімен,
Асау жүрек теңіз болып долданып,
Нәубеті мол тағдырына қорланып...

Жыр жазылды басылмаған, баспаған,
Баспасөзде кері итеріп тастаған.
Шындық үшін шешек шыққан бөледей,
Тіршіліктің санатына қоспаған,
Қоғамдағы пиғылы жат – қас қалам...

Жыр жазылды жасын атып, күркіреп,
Шауып өткен тұлпарлардай дүркіреп
Кең даланы сілкіп-сілкіп кеткенмен,
Сұр аспанның ашылмады-ау бұлты көп,
Ақ қағазда қалды жалғыз құр тілек...

Жыр жазылды мұңға толы мұңайған,
Құдіретті адам түгіл, құдайдан.
Адамзаттың иманы еді-ау осы жыр –
Періштедей арылмаған шырайдан,
Құдіретті адам түгіл, құдайдан!

Жыр жазылды назаланып, күйініп,
Ағытылып, шабыт шалқар құйылып.
Жазған сайын жаны рахат тапқанмен,
Басына оның қара бұлтын үйіріп,
Қара аспанда қарақұстар шүйіліп...

ҚИЯЛДАН ҚАНАТ ҰСТАДЫМ...

Көңілімнің көктемін үзбеу үшін,
Ай маңдай арманымды іздеу үшін –
Үмітімнің жебесін ұштауым керек,
Сәйгүліктің жалынан ұстауым керек.

Жастық шағым жарқырап өтуі үшін,
Бұлақтарым сарқырап жетуі үшін –
Жақсылықпен жанымды тербетуім керек,
Еңбекпенен шынығып ержетуім керек.

Достарыммен мәңгі адал жүруім үшін,
Шын көңілден кіршіксіз күлуім үшін –
Шық суындай шын айтып мәлдіреуім керек,
Өмірде өзгеше елжіреуім керек.

Анашымның ақ сүтін ақтауым үшін,
Туған жердің намысын сақтауым үшін –
Ізгілік ауылына жыр болып көшуім керек,
Атаға тартқан ұл болып өсуім керек!

ӨМІР ҚАНША ЖЫР БЕРЕРІН БІЛМЕЙМІН

Өмір қанша нұр берерін білмеймін,
Бұл адамда бірдей қайғы, бірдей мұң.
Бақытынан бал-бұл жанған жанды емес –
Қайғысынан жүнжігенді күндеймін.

Өмір қанша жыр берерін білмеймін,
Кейде таңмын, кейде қара түндеймін.
Мен өмірге ғашық туған жанды емес –
Жанарымен жер сызғанды күндеймін.

Өмір қанша сын берерін білмеймін,
Тірлігінде от баспайды білмей кім?
Тар жол, тайғақ кешіп өткен жанды емес –
Тегіс жерде сүрінгенді күндеймін!

Биік қойып арман менен мұратты,
Мені тағдыр талай-талай сынапты.

Жарығы нұрлы дүниенің әсем көркінен
Бал үміттерімнің біреуін іздеп қарсы алам.

Аңсауым жастан арылмай жүрген кезімде
Шек қойған менің күнім жоқ әлі сезімге.
Асып та кетем, тасып та кетем, жастық-ай,
Күмбірлеп жүрген қоңыраулы дүние жез үнге...

ТАҒДЫР ТОЛҚЫНЫ

Бұл дүниенің білгесін де жалғаның,
Орындалмастай көрінеді арманың.
Кәрі өтеді, жас та өтеді өмірден,
Тата алмаған бақытының бал дәмін...

Тағдыр-толқын қайда барып соғарын
Білмеген соң жақыны не жағаның?
Сыбызғылы саз далада аңырап,
Жалған дүние жаңғырық боп қалар үн...

Аз ғұмырдың шуағына малданып,
Күйкі тірлік, күн кешкенмен қарманып.
Ілкім сәтке, бәрін-бәрін ұмытып,
Күйе алмаған, сүйе алмаған жан ғарып...

Көшер бұлттар, өшер өмір парағы,
Мәңгілікке адамзаттың жоқ әлі.
Күнге қолын созып бірақ сөнеді,
Жүрек қана жылап жатып жаралы...

ОҢАШАДАҒЫ ОЙ

Менде бір алау лапылдап барып сөнді ме,
Қу тірлік әлде көшіне салып жеңді ме?
Өмірден енді өгейсіп бара жатқандай –
Жырларым ұмыт, өлгенім емей енді не?

Тереңім шалқар лайланып бүгін қалды ма,
Таңдайға әлі татымай келген тағдыр, ә?
Қоярға бүгін орын таппай қиналам,
Жүректе жалғыз шырылдаған жанды да!

Сезімдер бекер сергелден етті, сүйгізді,
Дауылын берді, жауынын берді, құйғызды.
Жыр емес енді жүректен іңкәр төгілген,
Сағыныш сырлар жаныма шипа тигізді.

Шыдай ма жаным, бәріне жүрек көне ме,
Тағдырым алда тағы да талан бере ме?
Сүрініп әлде кете ме арман-пырағым,
Келетін кезде, жететін шақта мәреге!

ІНІГЕ НАЗ

Күзгі алманың шырайы қызыл, іші құрт,
Ағаңның бүгін беделін қойдың түсіріп.
Айтарыңды айтып алып, інім-ау,
Дос қолыңды жүрсің енді ұсынып...

Әдетім жоқ ұсынған қолды қайтарар,
Сосын да сенің көңілің, інім, жай табар.
Ағаң әсте наз айтар болсаң қашанда,
Сарайын ашып, көңілін оның байқап ал.

Ойнақтап жүріп ағаңның бастың аяғын,
Білмейміз ғой ертеңнің қайда саярын.
Бұйра басыңда бұйығып жатыр терең ой,
Адасып кеткен шығар деп қана қоямын.

Жауапқа жауап,
жазбай-ақ қойдым мен де өлең,
Кешірім сұрап келдің ғой, інім, сен менен.
Сыйға – сый, сыраға – бал дегендей –
Дос көңілмен мен де саған қол берем!

ҚҰРДАСЫМ ТАҢСЫҚБАЙҒА

Бұйырғанмен өмірде алуан дәм,
Түлекпіз ғой бірге ұшқан Балуаннан.
Бөктергенмен қаншама жасты бүгін
Жастық шақта бәрібір қалу арман.

Еске аламын, жадымды тазалатам,
Сырласумен ататын бозала таң.
Ұрыспайтын ақкөңіл Сентай әкең,
Таяғымен қуатын Назар атаң...

Біздей болар бір болса аусар адам,
Соның қайсын айтып тауыса алам.
Әліппені үйреткен, адам қылып,
Дәріс берген Қажытай, Науша ағам.

Бір-бір үйдің әлпеші, еркесі едік,
Шашағына шаң жұқпас серкесі едік.
Жұлдыз жамылып жүрдік қой талай түндер,
Жоңышқа мен жусанды жер төсеніп.

Шөгір кіріп аяққа, шеңгел басып,
Кездер болған қалатын аңғал басып.
Бірақ біздің бір жақсы қасиетіміз,
Отырушы ек қосылып армандасып...

Соның бәрін бүгінде бұлбұл ұшқан,
Жылдарменен алыстап бұл жылысқан.
Бүгін елу төрінде отырғанда,
Бір-бір әйел бар енді бізді құшқан...

Ол, әрине, бақыттың ошағы ғой,
Өмір бізді отбасы жасады ғой.

Біздің енді келешек ұрпағымыз,
Солар алға ұмтылып басады ғой.

Тәубә делік, біз соған тәубә делік,
Отыр достар толтырып тойға келіп.
Осы бір жыр жүректен төгілгені,
Осы бір жыр жаздырмай қоймады ерік.

ЖОЛДАР

Жолдар таусылмайды – жалғасы көп,
Армандарды жүреді алға сүйреп,
Жолдар айрылады деп айтамыз ғой бекерге,
Бір жерге құяды екен өзендей арнасы көп,
Адамдар, біздер жүрекпен ұғыспасақ та,
Ғашық боп бақытымыздан бұрыс бассақ та,
Жолымыз айрылды дейміз, күрсінеміз,
Кейде тіпті досымызбен де ұрысқан шақта.
Жол бірақ таусылмайды, айрылмайды,
Жолдар жалғасады, өткенге қайырылмайды
Тек біздер ғана адасып қаламыз көп,
Баянды бақытқа төтелеп барамыз деп...
Жолдар адаспайды, жолдар табысады,
Жолдар алдыңнан шығып, арманға тағы ұшады.
Бұл жолдар адамға үмітті ағыс әлі,
Жолда айырылыспайды – жолда табысады!

КЕЛЕР КҮНДЕР

Келер күндер, о менің, ақ арманым,
Сендерге жүрегімнен ән арнадым.
Шатыққа толтырдағы келе берші,
Ақ көңіл арулардың жанарларын.

Жаныма отын тастап жыршы үміттің,
Көшіне ілестірдің тіршіліктің.
Келер күндер, мен сені сүйгендіктен,
Келемін-ау осынша құлшынып тым...

Әрбір таңның шұғыла кірпігіне,
Мен ғашықпын өмірдің нұр күніне.
Асығып әрбір таңды қарсы аламын,
Түсірсем деп жүректің жыр тіліне.

Келер күндер өмірді жүз ұқтырып,
Маңдайымды кетер-ау сызып-тіліп,
Бұл түндерде жүрсем де бақытты боп,
Алғы күндер жүреді қызықтырып.

Келер күнде әлемде жылып қабақ,
Адамдар бір-біріне күліп қарап.
Күн кешетін күн бар, оған сенемін –
Қой үстіне бозторғай жұмыртқалап!!!

* * *

Жырлаймын мөп-мөлдір сезіммен,
Жүректен жыр бұлақ ашып ап.
Көргенім өмірде көзіммен,
Арман емес – ол менен қашық-ақ!

Жетем бе... кетем бе арманда,
Армансыз жүрек те кеуек қой.
Алдыңа бір мақсат алғанда,
Армандау, жетем деу керек қой...

* * *

Көк сағым ұшып қырқадан,
Ақ жібек самал есті енді.

Бұлбұлдар бақта шырқаған,
Әніне бөлеп көктемді.

Көлдерде қиқу құс келіп,
Толқындар күліп жатыр-ау.
Гүлдермен тұрған түстеліп,
Масаты – кілем атырау.

Жас құлын қашып желіден,
Қайыру бермей жүр әні.
Тұяқтан тұлпар желіген,
Төгіліп кетіп қыр әні.

Шуақтап жатыр көгенде,
Қозы-лақ әбден тойған-ау.
Сүйсініп тұрмын өренге,
Үйретіп жүрген тайды анау...

Қырдағы нұрлы шат күнің,
Басталса әркез осылай.
Жастығың, нұрлы шаттығың,
Қартаймас еді, досым-ай.

* * *

Жырымды біреу түсінбей,
Жүрсе де, жаным, күйкі емен.
Мендегі пірдің күшіндей,
Қаламым қағаз сүйкеген.

Гүл боп қызыл жандым ғой,
Таң ата алау ақ нұрдан.
Мен де бір пенде жанмын ғой,
Несібе күткен тағдырдан.

Арманым асыл демеймін,
Өзге бір жаннан артық па?!
Өзімді өзім жебеймін,
Тек қана, жаным, аптықпа?!

Даңқ пен атақ дегенге
Тырысып жүрген пенде емен.

Мен үшін сонау төбемде
Бір жұмақ тұр көрмеген.

Әттең-ай, болса қанатым,
Ұшар ем шіркін ұшар ем.
Өмірде бір-ақ болатын
Махаббатты құшар ем.

* * *

Келді де күз, төгіп бір салды-ау жаңбырын,
Моншақтар мөлдір жанымның жуып бар гүлін.
Туған жер мені шығарып салды қыр-белден,
Сағынышы – менің кеудемде кеткен – барлық үн.

Қара орман қалды қия алмай мені күйгендей,
Аңғармай қалай жүргемін сонша сүйген бе, ей!
Үзіліп түскен жапырақтар әлсіз дірілдеп,
Ақ, селеу басы ырғалып айтты күй нендей?!

Гүлдер де тұрды өз шоғына өзі өртеніп,
Қайда екен, қайда, көктемгі назды еркелік?
Тырналар, қаздар тізіліп ұшып барады,
Кетті ме екен жауынды күзден жеркеніп,

Бұлақтар жалғыз жүгіріп баяу қыр-дөңнен,
Бір үміт жіпті сабақтап алғы күндермен,
Дүниенің мына жүрегі секілді бүлкілдеп,
Ақ арман күнді аңсайды-ау алыс гүл терген...

Мен сірә сонымен, қадамды бірге басыпшын,
Жеткізбей де қоятын емес ғашық күн...
Гүл терген күнге – көгілжім нұрлы көктемге,
Мен сенен бәлки бұрынырақ асықтым...

ДОСТАР КЕШІ

Мен қанша түнде ойландым,
Серігім болды көп күндер.
Думанды кештің,
 тойлардың
Қызығы, қайда кеттіңдер?!

Достарым көп-ті бәрі, әттең,
Шалқытқан небір кештерді...
Алды-артыма қарап па ем,
Сауық жел ғана ескен-ді...

Жыр оқыдым, ән салдым,
Сонау бір думан кештерде.
Тамсанбасқа тамсандым,
Түседі бәрі еске енді...

Сейілді бәрі түтіндей,
Сауықтан соңғы бөлмеден.
Көңілді бірақ бүтіндей
Алмадым ғой мен деген!!

Әлі де бір би биленіп,
Жатқандайын тәтті-ай мұң...
Қимастық сезім күйге еніп,
Мен ғана жалғыз жоқтаймын.

Телміріп түнге қараймын,
Думанды кештер есімде...
Бағы жанған талайдың,
Сол бір достар кешінде?!

ЕМХАНАДА

Бейқуат күн үркітіп, шайқасын ба,
Тағдырына тәубенді айтасың да...
Өмір шіркін тәттірек сезіледі,
Сырқатпенен адамның айқасында.

Шыққан шыңың, биігің, асқарың да,
Бәрі өткінші – жырың да, дастаның да.
Үміт жібін тірліктің тыныс қылып,
Пенделікке кешесің қас қағымда.

Түннен қажып шығасың, аңсап таңға,
Атақтан да безесің, мансаптан да.
Жүрекке ем – Күн нұры, жырақ сәуле,
Содан қымбат нәрсе жоқ жан сақтарға?!

Ой мүжиді шекеңді шымырлатып,
Есте жастық, махаббат, шырын бақыт.
Қимас кезде кездескен қиғаш кесел,
Жүрегіңді жұлқиды шырылдатып...

Тәтті өмірдің тылсымы емес пе кей,
Әлсін-әлсін береді шөл өкшелей.
Ауа жұтқың келеді, көзіңді ашып,
Жаңа келген өмірге нәрестедей.

Жаның жүдеп, мөп-мөлдір нұрға шомып,
Айықсаң-ақ қалардай бір жасарып...

Сенгеніңмен сен соған, кесел деген,
Тұрғызбасқа тырысып, тұр қасарып.

Бойға оралған сонда бір ой тосында,
Әркім оны өзі екшеп байқасын да –
Өмір мүлде тәттірек сезіледі-ау,
Ауру менен адамның айқасында.

Тобына түспей таластың
 бөтен,
Айрылдым достан
 көйлектей болған...

Мың өліп, мың тірілдім
 бе екен,
Тұздығым тұщы жалпы
 қанымда?
Сезімнің сұлу бірін гүл
 етем,
Шабыт қысып
 шалқығанымда!

ЖЫЛҚЫШЫ

Төрт тұяқ бейне ай атқан,
Тасыр да тұсыр еңісте.
Даланы сілкіп оятқан,
Не жетсін тұлпар тебіске?!

Тebініп қалып жылқыны,
Құлдилап кетті – күй тулап.
Секілді ұшқан жыл құсы
Барады қайда қиқұлап.

Жалына тұлпар жалбырап,
Бір жалын от қонғандай.
Барады қайда ол жырақ
Әлде бір жаққа армандай...

Көңілдің қара ұшқырын?!
Қамшылай түсті кер атты.
Көздегі алау ұшқынын
Жандырып тұлпар тер ақты.

Көзінде ұшқын жастың да,
Аймалап төсін жел-бөбек.
Барады тұяқ астында –
Жұмыр Жер өзі дөңгелеп...

Тамылжып тұрып осы шақ,
Күмбірлеп дала күй ақты.
Дала мен тұлпар қосылса-ақ,
Жастық шақ біздің сияқты.

ЕСІЛ ТАСЫП БАРАДЫ

Жарып жазық даланы,
Жазда ағатын бір қалып.
Тасып бүгін барады,
Есіл-өзен бұрқанып.

Арыстандай жаралы,
Көміп биік, жарды алып.
Жосып бүгін барады,
Есіл-өзен долданып.

Қатуланып қабағы,
Сайды, еңісті су қылып,
Тасып ағып барады,
Есіл-өзен бұлқынып.

Түскен шақта сынаққа,
Бар қайратын жинаған.
Қиын екен бірақта,
Арнасына симаған.

Басқа амалы қалмаған,
Шығар сайға төккені.
Асып аққан арнадан,
Бұл нешінші көктемі?

Шашу шашып барынан,
Елге ырыс сепкелі.
Асып түскен жарынан,
Бұл нешінші көктемі?

Табиғат та бір ұста,
Тасқын берген Есілге.
Қуанамын ырысқа,
Жайнар дала төсінде.

ҚАЗАҚТЫҢ ХИРОСИМАСЫ – ҚАРАУЫЛ

Халқымның көнбістігі ме,
Көнгіштігі ме,
Не деймін?
Қарауыл дүниедегі ең күшті де
Атомы – Семейдің.
Полигонында жарылады,
Бар ауыр –
Қайғы-қасірет те
Бұрынғы – түк емес осы ретте.
Қазалы, азалы,
Жолы ауыр,
Қазақтың Хиросимасы –
Осы Қарауыл!
Тынысым тарылады
Жүрек жарылардай.
Қойдым осы қорқыныштан
Тіпті де арыла алмай!
Халқымның момындығы ма,
Терісінің қалыңдығы ма,
Не айта аламын?
«Қазақстан – космос Отаны!»,
Ұранын
Мен де қайталадым.
Мәртебемізді «биіктеткен»,
Көдесі күйіп кеткен
Байқоңырды қалай қайтарамын?!
Ұрпағыма не айта аламын?!
Жаралы маралым –
Асыл Аралым,
Екінші Семейсің,
Сен не дейсің?
Сонау Европадан ығыстырылған,
Қуылған
Ракеталарды жарып,
Қуырған –
Қазақстан даласына
Неге тарамасын уынан?
Қалай одан тазарып,
Жуынам?

Халқым кінәлі ме еді
Жерінің кеңдігімен,
Әлде момын,
Қонақжай елдігімен?
Дастарханынан ас ішіп, табағына
Түкірген
Кім екенін – енді білем!
Атомы жарылған жүрегімде,
Түсініксіз, тілсіз келген
Не деймін бұл өлімге?!

Сиырлар күзде түлеп,
Төбеттің терісінен
Жидіген қайыс қалды.
Аталар айтса – ойы ұстамды
«Кінәміз не бұл тажалды,
Қоярдай бізге тіреп?
Аз ба еді көргеніміз,
Аз ба еді өлгеніміз?
1932-де төрт миллион –
Аштықтан көмгеніміз!
Партия емес пе еді
Құдайдай сенгеніміз.
Соғыстан оралдық оннан бір,
Аман қап, жеңгеніміз...»
Ал Семейде әлі соғыс, әлі қан, –
Айрылды біреу ұлдан,
Біреу – жарынан.
Мен Абай елінде,
Шәкәрім жерінде
Бейбітшілікті сағынам!!!
Үрейлі аналар атынан,
Кемтар балалар атынан,
Мүгедек болғандар атынан,
Мүжіліп солғандар атынан
Жалынам!
Тоқтасын жарылыс! –
Жалынам,
тағы да ЖА-ЛЫ-НАМ!

НҮРКЕН ЕСКЕРТКІШІНЕ

Қара тастан кеудесімен жұлқынып,
Ескерткіш тұр, сұңқар құстай ұмтылып...
Ол халқының мақтанышы, беделі,
Нүркен сынды батыр берген ұл қылып...

Штурвалды ұстап қолы сіресіп,
Келе жатқан бейнесі бұл күресіп.
Шындықтан бір айырмасы тек қана –
Тыныштық бар, тұрған бүгін гүл өсіп...

Жұдырығы қарс түйілген, қатулы,
Сездіреді дұшпанына ашуды.
Арыстандай ер жүректі бұл ағам,
Білмеген-ау қайысуды, жасуды?.

Қыршын кетті-ау, қыршын кетті-ау аңғал жас,
Біздерменен, келешекпен армандас.
Ескерткіштен, мына тұрған бейнеден
Армандарын кімдер оның аңғармас.

Қара тастан кеудесімен жұлқынып,
Ескерткіш тұр, сұңқар құстай ұмтылып.
Ол халқының мақтанышы, беделі,
Нүркен сынды батыр берген ұл қылып.

БҰЛ ӨМІРДЕ ӨЗГЕРЕДІ БӘРІ ДЕ...

Бұл өмірде өзгереді бәрі де,
Өзгермейтін құдай жазған тағдырың.
Көндігесің зәрлі удың да дәміне,
Ал, алдамшы талай артта қалды күн...

Алдыменен дос кетеді өзгеріп,
Жұбайың да жылы сөзге бармайды.
Талай-талай сертке лайық сөз өліп,
Жанарыңды мұң пердесі торлайды.

Өзгереді тұрмысын да, тірлігің,
Жолың тағы бола бермей өмірден...

Орта жолда ауып қалып бір жүгін,
Күйкі тірлік бола алмайды көңілге ем...

Өзгереді, уақыт қарап тұрмайды,
Гүлің солып, махаббатың тозады...
Біреу сенің бақытыңды ұрлайды,
Біреу сенен айласымен озады.

Жапан түзде жалғыз өзің қалғандай,
Жаның кейде құлазиды, ұлиды.
Сенен асқан жоқ қой сонда сормандай,
Жан табылмай жөн сөз айтар бір игі.

Жазың салқын, қысың кейде жаңбырлы –
Табиғат та бұрынғыдай хош емес.
Бәріне де бейім болған тағдырды,
Енді өзгерту, қайта құру өте кеш!

ТУНДРА

Тоннан жібіт,
Сағыз жерді ұрғыла,
Қына біткен,
мүк жабысқан түр мына.
Ленадағы Усть-Кутыңнан басталып,
Арктикаға созылады тундра.
Онда тоғай –
қарағайдың шырышы,
Сазға біткен қайыңдардың құнысы.
Қына жолда көшіп бара жатады,
Нанайлардың аша мүйіз бұғысы.

Сахалардың киіз үйі беріден,
Қымыз құйып бере алады төрінен.
Тундраға сына қаққан сияқты,
Шүкшелердің үшкір қосы теріден.

Бөрінен де тамашасы тірлігі,
Тундраның жабылмайтын түндігі.
Қонақтары жылдап жатып қалатын,
Қонақжайлық болар оның бір міні...

Күннің шапақ тарамасын тор жібі,
Түндерінде шұғыланың молдығы,
Ұйқы бермей тоңазыған тірлікке.
Таңды аңсаған ғага үйректер толды үні...

Отқа қақтап азық қылған балығын.
Шыдамдылық берген халық тәңірім.
Нанай болсын, шүкші болсын, ненец те,
Қисық көзді атасы бір бәрінің.

Қайтем айтып, қатал қысы, ызғарын,
Тундрада тоң да қалың, мұз қалың.
Шамандары шайтандарын аластап,
Күй кешеді білмейтұғын біз мәнін.

Бұзылмайтын тазалыққа бір мұра,
Қойнауына байлық көзін тұндыра.
Адамдардың болашағы үшін де,
Қына басқан мүлгіп жатыр тундра.

* * *

Тағы да жаңа туралды ай,
Жаз өтіп бара жатыр ғой...
Ауылға мойын бұра алмай,
Басады мұңды ақынды ой.

Көшебе қыстау, бөктерден,
Бүлдірген биыл тере алмай.
Жастықты бірге өткерген,
Достарға сәлем бере алмай.

Жаз өтіп тағы барады,
Жоңышқа сайда ізім жоқ.
Баурыма баспай даланы,
Қойныма кірер күзім кеп...

Жаңбырлы түні, күні де –
Салқындау тартып тұр енді.
Жер басып жүрген тіріге,
Сағынтып қойған бір елді.

Қоңыр бұлт көшіп, қоңыр жел,
Қоңыр ой басып көңілді.
Ауылға тартқан өмір жол,
Қоңыр шаңға көмілді...

САЙЛАУДЫҢ ШАРУА БОЛУЫ

Біlmесе де дән себер мәзі қай күн,
Үйренген бар жұмысын созып айдын
Бір күні шаруа боп шыға келді,
Тракторшы бір ұлы Қозыбайдың...

Бұрын жүрген жырт десе –
жыртып жерін,
Тіл десе, қайта жыртар
бір тілегенін.
Жекеменшік ол іске көшкен кезде,
Сенбегендей болды рас жұртым менің...

Қалай сенсін Сайлауды білгендері –
Болғасын да қырсықтау жүрген жері.
Басқалардың егісі көтерсе бой
Ал оныкі көктеп те үлгермеді...

Ұраншыл ол, және де желөкпе еді,
Жоғары айтса бітті сөз! Керек, – деді
Жекеменшік ісіне белін шешіп.
Шаруа боп алғашқы өбектеді.

Арпа септі бірінші аттаныста
Құдай берді-ау әйтпесе жоқ та нұсқа.
Бітік шығып егіні, жинап алды
Қолы жетіп күтпеген сәт табысқа.

Бірақ соны қабылдар жан болмады,
Кеңшар, қырман жолатпай, малданғаны –
Мал мен құсқа жем болып, рәсуәні-ай,
Жатты-ау симай аулаға толған дәні.

Тау астығы сөйтіп бұл қарда қалды,
Жарылқады сауысқан, қарғаларды...
Шаруаға еркіндік берген кезде –
Қиын екен қамқорлық болмағаны!

СЫР

Күйсем – күйіп кетер едім бықсымастан
шоқ болып,
Сүйсем – сүйіп кетер едім бұл дүниеден
жоқ болып...
Армандасам – арманыма жете алмайтын
болар ем,
Қыран болсам – мұнар таудың шыңдарына
қонар ем.
Үміттенсем – үмітімнің үзілмесін білер ем,
Шұғылалы шырын таңнын кірпігіне түнер ем...
Бақыт жайлы айта білсем – қайғысына
шыдар ем,
Жалын атқан жанар тауға жалаң аяқ
шығар ем.
Күлсем – ашық күлер едім қырдың
қызыл гүліндей,
Жүрсем – тасып жүрер едім төрт
мұхиттың біріндей.
Тағзым етсем – етер едім жырларыма
қаз басқан,
Өлсем – өліп кетер едім, ар алдында азбастан!

* * *

Маужыраған, ойға батқан таң сағым,
Қайта-қайта қолым бұлғап шаршадым...
Жеткізбеген, жете алмаған қиялым,
Бір бақытты, бір арманды аңсадым.
Көзді буған көгілжім нұр серпіліп,
Самал есті қырқа белден жел тұрып...
Кетті, кетті жүректерді жырлатып,
Сыбызға саз сылқым күйге келтіріп.
Ақшағыр бұл алыстады жай ғана,
Бал тыныштық, мамыражай айнала.

Осынау кез өміріңнің әр шағын
Бір шатыққа бөлер едің қайда да...
Шабытымен, әндерімен шалқыған,
Келер күннің жанарында қарпылам.
Көзсіз еріп, ессіз еріп барамын,
Бір арманның, бір бақыттың артынан...

* * *

Ақ таңдар күліп келді ғой,
Кернейлі керім үн мынау...
Жанымды мазалай берді ғой,
Бірақта бір ән мұңдылау...

Сол әннің шырқау шағында,
Көзсіз де жүрдім,
 ессіз де.
Тұманға, тұнжыр сағымға
Орала бердім кеш күзге...

Баянсыз болып бал үміт,
Сағыныш мені жүдетті.
Кей кезде жырдан жалығып,
Ұйқысыз аңсау түн өтті...

Білмедім бақыт не екенін,
Сезбедім арман барын да.
Бойлап-ақ сүңгіп кетемін
Бір ғажап нұрлы ағынға.

Қуаныш болып атар күн,
Ағынға түссе жыр кедем,
Батсам да барып батармын
Тұңғиығына тым терең...

ЖҮРЕКТЕГІ ШЫНДЫҚ

Білем алда, сеземін бір сын барын,
Ойладың не, ойламан құрсын бәрін...
Ертең емес, бүгінгі мына өмірдің –
Түсіне алмай жұмбағын жүрсің, жаным?!

Кім біледі көрермін, көре алмаспын,
Ғұмыр жолда тең орта белеңді астым?
Бірақ алда жұмақтан бейіш туар,
Күн барына мен енді сене алмаспын!

Тәңіріме жалынған жан емеспін,
Тағдырымда менің де бар егес күн.
Шындық керек, мейлі ащы болсын –
Тәтті беріп алдайтын бала емеспін!

Бәрін бүгіп, жыртығын жамағанмен,
Қандай тыныс табамын даладан кең.
Бірақ аштық, жоқтықтан емес тегі –
Жанды жеген қиналам жарадан мен...

Ел күйзелсе – күйзелем, күйінемін,
Күйзелістің таппадық түйін емін.
Егеменді Ел болу өз алдына –
Шыныменен сен қалай қиын едің?

Құрсауымыз босады күн кетерде,
Мүмкін әлде даурығып құр бекерге?
Бүгінгінің тезіне салар болсақ,
Тоқыраудың өзіне күн жетер ме?!

Жо-жоқ, бірақ, ескіге аңсарым жоқ,
Жаңаны да таппадым жансабыл боп.
Үміт болса алыстап бара жатыр,
Сенімім де барады ақ сағым боп...

Төзім тозып, шыдам да шаршағандай,
Табыс та жоқ қуанып қол соғардай.
Жүдеу ауыл, жүдеу жұрт, жансебіл күн –
Қорқытады келеңсіз қоршаған жай!

АҚЫР-ЗАМАН

Әл үстінде атам жатты ауырып,
(Білгендей-ақ кетпесін бір сауығып)
Бірде маған әлсіз үнмен тіл қатып,
«Жақын отыр – деді – мені ал ұғып...

– Бүгін таңғы түсімнен бір шошыдым,
(Шыңыраудан шыққандай бір тосын үн...
Тіршіліктен қол үзерде орнайтын –
Ақыр-заман деген әлгі осы, ұлым.

Жанға қанша батқанменен сор, қайғы,
Тіршілікте заман ақыр болмайды.
Ақыр-заман өліктердің еншісі,
Ақыр-заман көрде ғана орнайды...

Көкірегімде қалған еді мәңгілік
... Соңғы сөзі болғасын ба зеңгілік,
Бертін соны ойлап көрсем байыптап,
Атеистік ұғым да бар мәнділік.

Шынында да заман ақыр тіріге –
Ақыретке тірелетін күні де.
Ақыр-заман оралмайды ешқашан,
Қыбыр-жыбыр жүрген арам тіліне.

Бірақ әлгі Құранда да, Інжілде –
Ақыр-заман туралы осы мылжың не?
Сандыраққа балап бәрін келгенмен,
Байыбына барып соның білдім бе?

Ақыр-заман – замананың ақыры –
(Жетпеді ме мүмкін бабам ақылы?)
Жылжып жаңа келе жатқан сияқты,
Бір ақырға тіреуге де хақылы!

Бала бүгін іштен оқып туады,
Адамдардың жүзінде жоқ шуағы.
Тасбауырлық, қатыгездік жерінде
Бір ауыз сөз болмады ғой дуалы?!

Ертең тағы бір соғысқа жол ашық,
Біріккен Ұлт тауып бір сәт жарастық.
Жер мәйегін сорған ашкөз пендеңе,
Ас болмады биылғыдай мол астық.

Әйел би боп асырды да айланды,
Зеңгі малы пұл болуға айналды.
Зеңгір аспан жыртық түсіп шетіне,
Мөлдір теңіз тұнығынан лайланды.

Таусылғандай төзімі мен шыдамы,
Жер діңінен тамұқ үні шығады.
Ақыр-заман осы болар тегінде –
Сөніп бара жатыр Өмір шырағы!?

* * *

Қырықтан асып қаланы қалай қаладым,
Ұштала түсер ортаны аңсап қаламым?
Жүргенім жақсы еді ғой деймін бірақта –
Жұпарын ем қып, самалын жұтып даланың...

Қырықтан асып қалаға неге қызықтым,
Думаны қайтқан оралмас енді қызық күн!
Қыздары түгіл келіншектері де қарамас –
Қаланың мына көзінен өткен жүзіктің...

Қырықтан асып ауылдан бекер безіндім,
Ауылым менің жөргегім еді өзімнің.
Тас үйін қалап, табаным тасқа тигенде –
Тордағы құстай қапасқа түскен сезіндім?!

* * *

Сен осы қайсы қоғамды ал,
Және оны болсаң бағамдар.
Балын бер, оның зәрін бер,
Көңілі толмаған адамдар.

Тойса да тойдым демейтін,
Толса да толдым демейтін.
Жұмыр басты пендеге,
Тәубәнің өзі өгей тым...

Бақытты қанша үйіп-төк,
Өмірге іңкәр, сүйікті ет,
Айтады-ау түптің түбінде –
Көргенім қорлық, күйік деп.

Ауызға түскен алмасын,
Тартып-ақ біреу алмасын.
Қомағай өмір тойған ба,
Тойымсыз тірлік болғасын.

Зорлыққа да көндікті ел,
Ерік бер, енді теңдік бер.
Бәрібір шыға береді,
Егемендіктен де кемдіктер.

Еңбекпен өрен құлшынып,
Биікке мейлі тұр шығып.
Сонда да толып жатады,
Біткен істен мін шығып.

Сабасыз көңіл – санасыз,
Қайсы бір кезде толасыз?
Болмайды-ау өмір шіркін-ай,
Жағылған күйе, жаласыз.

* * *

Көңіл қанша жүдесін,
Бабын таппай, бақ таппай.
Бәрібір өмір сүресің,
Сүрлеуі қалар соқпақтай...

Аларың қанша беймәлім,
Берерің қанша белгісіз.
Сол сүрлеуде ой қалың,
Таңдамайсыз жолды сіз.

Мүмкін тағдыр дегенің,
Осы да шығар бәлкім бір...
Қиялға құштар өлеңің,
Көзден ұшқан жалқын нұр...

Шыдам да тіпті таусылар,
Төзім де мүмкін сөгілер.
Кеудеде тұнған тамшылар,
Көл болып кейде төгілер...

Алысты мүмкін аңсарсың,
Өкініш айтып өткенге.
Таларсың, мүлде шаршарсың,
Жете алмай жасыл көктемге.

Жүгің де қалар ауып бір,
Мұздақта тайып табаның.
Дүние толы қауіп бұл,
Өзегіндей жараның.

Болғасын ұлы даланың,
Шөгірін басып, қынасын.
Бәрібір жұтып самалын,
Тағдырға тәубә қыласың.

Жүдеген көңіл желпінер, –
деген оймен жұбанып.
Кезім бар кейде серпілер,
Отырмын соны құп алып...

• • •

Өткен күнге тағамыз ғой текке мін,
Мынау менің елуінші көктемім.
Елу рет өлердейін ғашық боп,
Елу рет қызғалдақтай көктедім.

Түсін мені, мейлі тағы түсінбе,
Қолға қонбай кеткен ұшып құсым не?
Мен өмірдің балын жұтқан екенмін,
Өтіп кеткен осы елудің ішінде.

Десек тағы өткен жылдар
сағымдай,
Мүмкін емес еске алмауың,
сағынбай.

Елу енді қанша жылу береді,
Оған дейін жанып келдік
жалындай.

Тауысқан жоқ жүрек іңкәр әлі әнін,
Сағынады махаббаттың самалын...
Қолбасшыдай қалың ойға қамалам,
Ала алмаған ең соңғы бір қамалын...

Өткен күнге тағамыз ғой текке мін,
Өткен күндер өмірдегі – өткелім.
Елу рет қызғалдақтай көктеген,
Мынау менің елуінші көктемім.

* * *

Күнге қандай өкпе бар алға басқан,
Жаңа ойлармен туады қарбалас таң...
Күні-түні жыр жазып, жүректі өртеп,
Отыз асып кетіппіз аңдамастан.

Жүректі өртеп: бір күйіп, бір жаныппын,
Еркіме де қоймапты-ау бұл жарық Күн.
Отыз жылдай түгелдей ғашық болып,
Отыз жылдай түгелдей жырланыппын.

Жырланыппын, нұрсәуір күн кешіппін,
Қонғанын да көріппін гүлге шықтың...
Отыз рет бұлбұлды маусым көріп,
Отыз рет көктеммен тілдесіппін.

Өткен отыз қалайда қызықты едің,
Мен өзінде жуас та ем,
бұзық та едім.
Сол бір шақтың қимайтын мәңгілікке,
Жыр қып тізіп келемін үзіктерін...

Қош бол! – деймін қимас күн – бозбалаға,
Отыз атты асудан жаз далаға,
Қайтқым менің келеді,
қайтар болсам –
Қырық деген қара тас қозғала ма?

ӨКТЕМ МЕЗГІЛ ЖАЙЛЫ ЖЫР

Уақыт бәрін кешеді, өшіреді,
Деп келдік-ау, ол қандай кесір еді.
Байқап тұрсаң шындықтың шындық аты –
Алдында ар сотының шешіледі.

Ақ адамға қара дақ жұға алмайды,
Әділдікті жауыздық жыға алмайды –
десек-тағы бөз өтіп мата атымен,
Елемеген болыппыз біз ондайды.

Әділ дедік шындықты шырмағанды,
Данышпанға баладық бір жаманды.
Билік тиген біреулер жыртты менің,
Пәре-пәре жанымды, бұл жағамды.

Өшкені бар көңілден, көшкені бар,
Айтқанымды өмірді кешкен ұғар.
Бір тазарғым келеді өрнегімде,
Алашадай шаңынан кеш қағылар.

Басқармалар бар шығар кір жұқпаған,
Ауылнайлар ақ шыққан сұмдықта аман.
Кешір мені жаны таза, асылдар,
Әділдіктің ар туын бір жықпаған.

Сендерге емес, басқаға өкпелімін,
Тасырлықпен жүргізген өктем үнін.
Олар ол кез айбарлы, арқалы еді,
Құбыжық боп көрінген көпке бүгін.

Істер болған қарайып, қаның қайнар,
Жасағандар қаншама ауылға айбар.
Болыс емес, кем де емес сол болыстан,
Басқармалар, кешегі ауылнайлар.

Солар мінді жүйрікті, сәйгүлікті,
Солар сүйген сұлуда қайғы мықты.
Жөргегінде-ақ солардан жан түршігіп,
Бесіктегі бөбектер қаймығыпты.

Өктем мезгіл көрсеткен кәрінен бе,
Қаймығыпты-ау көнекөз кәрілер де.
Бой көтерген біреулер болса егер де,
Құтылуға тырысқан бәрінен де.

Жәбір көріп, нақақтан кім қамалды,
Тарих беті әзірге бұл қараңғы.
«Халық жауы» деген сөз зәрені алып,
Көз көлінде кеппеген жылға қалды...

Бұл не қылған қатыгез, қаталдық, ә?
Сыйламаған жаулықты, сақалды да.
Халықты олар қырдағы жұмысына
Салып айдап баратын ат алдына.

Қорлық та осы – намыс пен қолды байлар
Мәжбүр етсе жоқшылық тәнді лайлар...
Ол туралы өздері, өздері айтсын,
Қоста туған Олжабай, Жолдыбайлар...

«Соғысты көтердік!» деп күпсігенде,
Әлі күнге ары бір жіпсінер ме?
Немістің барлық оғы сұғын қадап,
Оң қолдан сұқ саусақтар ұшты неге?

Ондайлар төрт жыл отты кешкен емес,
Өкініп, «Қателестік!» дескен емес.
Ауылға қайтып келіп, қамшы ойнатып,
Халықтың қанын сорған неткен өңеш?

«Майдан үшін» ұранын айбар үшін,
Пайдаланып, тым биік қойғаны үшін.
Қой дегендер болмаған, қамшы ойнатса,
Әділдігім, болдың сен қайда құсым?

Талай намыс жыртылды, талай ар да
Аяқ асты езілді,
Аянарға –
Аяушылық білмеген безбүйректер,
Шоқымаса, жемтігін қоя алар ма?

Отты кешіп жігіттер, оқты кешіп,
Берлинге де жеңіспен жетті десіп.
Оралғанда ауылға, басқармадан –
Жүргені ауыр болды-ау боқтық естіп...

Дәл осылай көрсеткен ауылға айбар,
Басқармалар немесе ауылнайлар.
Екі ауылдың бірінде болғаны рас,
Болғаны рас – тар кезең, ауыр жайлар.

Қайсын айтып тауысам нала-мұңды,
Көп жүректі солары жара қылды.
Уақыт солай еді ғой, уақыт солай,
Жарып шыққан шындық жоқ қара қылды.

Өктем мезгіл, өлексе – сорпаң жасық,
Бақсам бүгін айырып, тортанды ашып.
Бейнет көрген шіркіндер көзін жұмса,
Безбүйректер әлі жүр талтаң басып.

Мезгіл би де ағына жетпеген ғой,
Көп қарғысы тектен тек кетпеген ғой.
Бұл мұндар жүре берсін, жүрсін мейлі,
Өктем мезгілді өзімен шектегендей.

ТІРЛІГІҢДЕ ТҰСАУ ТҮСКЕН АУЫЛЫМ

Маңдайыңның соры қалың, ауылым,
Көрем бүгін тұрмысыңның ауырын.
Желпілдетіп, желең ұран көтеріп,
Орға жығып кетті сені дәуірім...

Тірлігіңнен қию қашқан күйіктім,
Шығар жолын табу қиын тұйықтың.
Өрге басып, өрлей асып жеткенде –
Төбесінен құлау қиын биіктің!

Бағы жанбай, сағы сынған туғаным,
Қалды-ау бүгін сенің сірі қу жаның.
Тамырына нәр тимеген қайыңдай
Көз алдымда қалтырадың, құрадың?!

Қайран елім, қайран менің мекенім,
Асау нарық алдырмаса не теңің!?
Бас білмейтін асау жылқы жеккенде
Сындырады арбасының жетегін...

Жолда бүгін жаяу қалған жандайсың,
Сорың болып, басқа түсті қандай сын?
Күйзелісті өтпелі бір кезең деп,
Жас баладай өзіңді-өзің алдайсың.

Сұм тірліктен сені неге бөлем мен,
Қосақты жан секірмейді кемедең?
Ұлан-байтақ егін егіп отырсың,
Қарның тойып нанын бірақ жемеген.

Күні кеше мақтанған да, шаттанған –
Теңгемізді көру өзі тәтті арман.
Бірақ біздің ағайынға ақша емес,
Жылы сөзді есту өзі қат болған.

Кім аңсайды дейсің сонау өткенді,
Бұрынғының бәрі бірақ жоқ болды.
Ақша да жоқ, тауар да жоқ, жоқ бәрі –
Халқым бүгін малын түгел жеп болды!

Жоқшылыққа көптеп тауып мысалды,
Кім естиді сенің айтқан құсанды?
Қарға адымға аттап шығу мұң болды,
Майы тапшы көлігің де тұсалды.

Тірлігіне тұсау түскен, ауылым,
Көрем бүгін тұрмысыңның ауырын.
Бәрін айтып қайысқанмен қабырғам,
Сырқатыңның таба алам ба дәруін?

Өткен күнге артып барлық күнәні –
Желеу сөздің баса түсті тұманы.
Болашағын бұлдыр еткен бүгінгі
Ауылымның кімді ұрады құраны?

Әкімдердің ел қамынан қашқаны –
Ауылымды жарға итеріп тастады.
Дәмін ішіп, табағына түкірген
Қазағымның кімді ұрады ас-дәмі?

Жатқа жағып көрмеген өз күйесін,
Асыл елден асықтай ой түйесің!
Сол ауылды дәл бүгінгі кейпімен
Бұрынғыдан артығырақ сүйесің!!!

1995 жыл.

ҚАЙРАН ЕЛІМ, ҚАЙДА КЕТПІП БАРАСЫҢ?

Қу тірліктен қию қашты, бүлінді –
Тұрмысыңнан ырыс қашты бұрынғы.
Жоқшылыққа тоқмейілдеу ел едік,
Одан-дағы бір жырашық білінді.

Бар нәрсенің өзі жоққа айналды,
Көңілдегі тұма сезім лайланды.
Қора толы мал ұстаған қазақтар
Таңсық асқа айналдырды айранды.

Нарық құны күйіп кетті... күйдірді.
Толғантпайды ол осынау күй кімді?
Бүгінде осы адам емес, білсеңіз –
Алтын қымбат, жиһаз қымбат, үй құнды.

1990 жыл

СЫЗДАЙДЫ ЖҮРЕК

Бәрі көсем, бәрі шешен, бәрі дүр
Замананың мазақ болған мәні бұл.
Көбік сөзден күмбез орнап жатқанда
Бұлбұл болып сайрайды екен кәрі құр...

Қыран құсқа байғыз тілін тигізіп,
Қара қарға, сауысқандар ши бұзып,
Бейберекет құс-базарда тамтық жоқ,
Жемтік асын ит-аяққа құйғызып...

Құс патшалар төреліктен шет қалып,
Құзғындар мен қырғилары мақталып,
Заманақыр күн туғанда, шіркін-ау,
Кім ұшады күміс Күнді бетке алып?

ШЫНДЫҚҚА ОРАЛУ

Жастайымнан жалын құшып сезіммен,
Көргенімді айтып келем көзіммен,
Жалғаным жоқ,
Жалған айтқан ақын ба?
Өтірікпен жаным қаспын,
безінген.

Сонда менің шыным қайсы шұрайлы,
Келер ұрпақ менен соны сұрайды?
Жарты ғасыр жалаң ұран айтыппыз,
Қолдан жасап келіппіз-ау құдайды.

Кім ойлаған жалаң ұран жалған деп,
Жалғандардан шейіт кеткен жандар көп.
Бізді қойшы, біз серпіліс жасадық,
Талай жанға қалды бұл күн арман боп...

Санамызда сот-сандықтар сірә, мұз,
Ерір ме екен, сыр аша ма – сұраңыз?
Тірі жүріп, тірлік ете алмаған,
Біздің дағы бар шығар-ау күнәміз.

Ғасыр басы, бетпе-бетте екі күш,
Өлгеміз жоқ, біз жеңгеміз – жетім іс.
Сөйтіп құрған үкіметін шын сүйіп,
Түрмесінде өліп кеткен өкініш.

Жаңа өмірдің алқызыл гүл шешегі,
Талай ерлер ерте солды-ау кешегі.
Бәрімізді өгіз еткен мыңқ етпес,
Соқыр сенім, бағыныштылық кеселі.

Атына сай тәртібі де темірдей,
Көндік оған, көнбеске амал көрінбей.
«Жеңісті берген сол ғой», – дейді біреулер,
Шындығында жеңіп шыққан елім ғой.

Отты жылдар ұран қылып есімін,
Жауға шапқан жандарға да кешірім.

Олар өлсе Сталин деп өлген жоқ,
Туады деп өлді бүгін осы күн!

Қанша нұрлы болсын бүгін таңдағы,
Жуылмайды тарих кірі жандағы.
Еңсемізді езіп кеткен сияқты,
Тоқыраулы жылдардың да салмағы.

Дәріптедік – орден беріп, шен беріп,
Біреулерді бір құдайға теңгеріп,
Бірақ сол бір данышпандар қолынан,
Өнген істі, өзгерісті көрмедік.

Озбасақ та оздық дестік өзгеден,
Ол кезде осы ұран болды көздеген.
Марапатқа, дақпырт сөзге жол берген –
Кесер тілім – уақыт тілі, өз денем!

Тартқан шақта қыңыр уақыт шылбырын,
Ақиқатым – бүгін айтар шын жырым.
Қайта туды, қайта құру кезінде,
Жүректегі шырылдаған шындығым!

* * *

Бұл өмірді кім қалай ұғынады,
Тесіп шыққан жының жоқ құмыраны...
Шарап емес, санаңды улайтыны –
Зәмзәм болған заманның қымыраны.

Бұл өмірді кім қалай икемдейді,
Құр өкпеге бекерге бит өлмейді.
Тұрмыс түзу болса егер, қазағымды
Саудасына сақалдың итермейді.

Бұл өмірді кім қалай игереді,
Солай өлшеп тағдырың сый береді.
Айы туған күн болды-ау кейбіреудің
Ақыл туар көсем сөз сирегелі.

Бұл өмірді кім қалай байыптайды,
Берекесіз күн кімді мойытпайды?

КІМГЕ СЕНЕМІЗ?

Кешегі әділдік дегеніміз –
Кесірлік болып шыққанда,
Кешегі тәңірлік дегеніміз –
Есерлік болып шыққанда
Кімге сенеміз?
Кешегі қастерлегеніміз –
Қаскүнем болып шыққанда,
Кешегі әстерлегеніміз –
Саскүзен болып шыққанда
Кімге сенеміз?
Кешегі алып дегеніміз –
Су жүрек қоян болып шыққанда,
Жақсы деп дәріптегеніміз –
Қол жетпес ноян болып шыққанда
Кімге сенеміз?
Дәуірдің ар, ұжданы дегеніміз –
Оны тоқыратып тастағанда,
Игілік, парыздары дегеніміз –
Бәрін қоқыратып тастағанда
Кімге сенеміз?
Кешегі кемелденген дегеніміз –
Кемерсіз болып шыққанда,
Тарихта тереңдерден тереріміз –
Сенерсіз болып шыққанда,
Кімге сенеміз?!

1990 жыл.

ТӘУБА

Шүкір, халқым, осы күнге шүкірлік,
Тоқыраған жылдардан да құтылдық.
Қазақ тілім мемлекеттік мән алып,
Қайран Алаш шыға келеді-ау жаңарып!

Бүгін міне еркіндіктің лебі есті,
Оралмасын күндер енді көмескі.
Дербестіктің шын мәнінде шырайың,
Бере салды-ау, төге салды-ау құдайым.

Қазақ енді қазақ болды қайыра,
Намыс туып, жігер бітіп бойына,
Ата дәстүр, мұрасы жаңғырып,
Әдет-ғұрып қайта оралды мәңгілік.

Домбыраға күй оралды қайтадан,
Қазағымның жүрегінде – байтақ ән.
Мен ғой соны мақтаныш қып айта алам,
Жанарымды мұң басса да шайқаған.

Қара жаулар жалалаған ақ жанын,
Қайта оралды бүгін маған Мағжаным.
Өлең сөзбен тізіп ойдың маржанын,
Құран етіп көтеріміз жазғанын.

Жақсылықпен – жарым ырыс жаңарып,
Алашымда көп қой бүгін жаңалық
Өнер біткен тарихымнан нәр алып,
Бар жүрекке бара жатыр таралып...

1991 жыл

• • •

Сен мені түсінерсің, түсінбессің,
Ауылда, ағайынның ішінде өстім.
Өкпеге қиғанменен, өлімге – жоқ,
Сөкпейді шындығым үшін де ешкім?!

Сен мені ұғынаарсың, ұғынбассың,
Әйтеуір, көңілдегі сырымды аштым.
Тартып бізді барады тұңғыыққа –
Ауыздықсыз, алаусыз, бұрылмас күн!

Сен мені қолдарсың да, қолдамассың –
Ғұмыр деген бел орта жолдан астым.
Кепиеті соғатын дейтін еді-ау,
Мейманасы қазақта толған астың.

Сен мені сезінерсің, сезінбессің –
Бұрынғыдай келеді-ау өзім дескім.
Ағайынның жоқ болса бере алмайтын,
Бар болса – көре алмайтын кезін кештім.

Сен мені кешірсің, кешірмессің –
Елімнің тек есінен өшірмессің!
Жаза бассам жаныңа жара салар,
Ауылымнан айыраp шешім кессін!

Түсінсең, мені осылай демесерсің,
Мен еспеген ескекті сен есерсің.
Түсініп, бір-бірімізді ұға білсек,
Ауылым қайта оңалып, Ел өсерсің!!!

* * *

Арқалап жылдар жүгін жыр,
Тағы да жалғыз ой кештім.
Келеді менің бүгін бір
Өзіммен өзім сөйлескім...

Алдым не, осы бердім не,
Көрмешпін ашып жігін де?
Жақсылық қылдым мен кімге,
Қарызым қандай бүгінге?

Көргем жоқ жасап есебін,
Жасай да енді алмаспын.
Сағынышты шағым – кешегім,
Арманға бүгін жалғаспын.

Өмірге бекер өкпелеп,
Мүжіген жоқпын өзімді.
Кеселге тұрдым жекпе-жек,
Болаттай шыңдап төзімді.

Махаббат оты маздаған,
Лүпілін алғаш жүректің,
Ақын жоқ шығар жазбаған,
Ал, өзім мәңгі жыр еттім...

Қонбаған бақыт құсынан,
Қиялда оқып, жаттадым –
Қаламның ғана ұшынан,
Үзілген үміт хаттарын ...

Тірліктің көші қимаған,
Ағынмен асау бір ақтым.
Кеудеме менің симаған,
Жаңғырып жатыр жырақта үн...

Алайда күйбің-тірліктің
Құлы да бола алмадым.
Өмірден жақсы жыр күттім,
Ертенге үміт жалғадым.

Тіледім елге жақсылық,
Бейбіт күн болып құштарым.
Қойғасын өмір әнші қып,
Қиялдан қанат ұстадым.

Жақсыдан жолдас, дос таптым,
Жанымды менің ұғатын.
Солармен биік асқақпын
Шыңым да бірге шығатын...

Екінші бөлім

ЖАСТЫҚТЫҢ АЛЫС САҒЫМЫ

ӨМІР ДЕГЕН АҒЫСТА

Алау жылдар алыста,
Махаббаттан жырақпыз.
Өмір деген ағыста,
Жылап аққан бұлақпыз.

Енді терең телегей
Қосылмаймыз өзенге.
Аралдағы кемедей,
Қайраңдаған кезеңде.

Арман, асыл тілекті
Жастық шақта қалдырып.
Тілім-тілім жүректі
Біттік білем жандырып?..

Енді қайта өртеніп,
Лаулап жана алмаймыз.
Құр бекерге дерт егіп,
Көңіл құртын алдаймыз.

Ой мүжиді түнімен,
Қиял құсын ұшырмай.
Енді көктем гүлінен,
Шоқ отырмын ұсынбай.

Алыстады ақ сағым,
Алыстады жастық қыр.
Іздейді екен аңсарын,
Сонда да осы жан шыққыр...

Бірақ осы тағдырға
Ризамын ғой, – деу де бар.
Әйтеуір, бір алдымда
Сөнбей жүрген сәуле бар!?

* * *

Жыр таусылмайды
Бастауы, қайнары болса,
Сыр таусылмайды
Сағыныш ойлары болса?!

Көгім таусылмайды
Жұлдыздар түп-түгел ақпаса.
Сенім таусылмайды
Опасыз көңілдер сатпаса.

Уақыт таусылмайды
Күн егер күліп тұрса.
Бақыт таусылмайды
Үзілмес үміт тұрса.

Көңіл таусылмайды
Шырқатар жыры болса.
Өмір таусылмайды
Ізгілік тірі болса.

ЖҮРЕК ЫСТЫҒЫ

Жаз да өтіпті-ау
 жаңбыр әнмен,
Шу әкелген бақтарыма.
Жанарымды талдырам мен,
Құстар
Қайтқан жақтарына.

Жылы кезде ұя салып,
Қызық күнің өтпеді ме?
Күз жеткенде қия салып
Түсінбеймін кеткеніңе.

Мені қойшы, кешірем мен,
Туған жерге сиясыңдар.
Ал, өздерің өсіп-өнген,
Қайтіп оны қиясыңдар?!

Ізгі арман, тілектердің
Өкпе-назы өтпей жүр ме?

Ақиқат алды, ақ істе
Ақылға келіп тынды күш...

Бірақ та, жүрек, шіркін де,
Туламай тыну мүмкін бе?
Сөйлейді көңіл құстары,
Өзіне жұмбақ бір тілде...

Ақтарып арман,
 шер-мұңын,
Көтеріп халық,
 ел жүгін.
Жырлаған осы жүректің
Тарылтып тәңір кеңдігін.

Біреуді алдап, бірді іліп,
Дүмбілез дүние дүрлігіп.
Жатқанда жаһан өзгеріп,
Астарын жатыр кім біліп?

Елімді көріп жүдеген,
Сосын да солар гүл-өлең?
Бәрібір жүрек тулайды-ау,
Тереңнен нәрін тілеген.

Дей алмаймын нәр еді деп тамшым әр,
Тең өспейді тау басына бар шынар,
Жырым менің жүрегімнің ыстығы –
Күйіп кеткен кездерім де бар шығар?!

Тасып кеткен кездерім де бар шығар,
Аттап өтпес белесім бір Ар шығар?!
Әйтсе-дағы асықтырды мені алға
Сауырымды тіліп түскен қамшылар.

Жоқ демегін, менде мұң да бар шығар,
Мықты болсаң мені мұңнан аршып ал!
Бәрі мынау қуаныштың жасы емес,
Көкірегімді жауып жатқан тамшылар.

Қайран жүрек қиынына сан шыдар,
Махаббаттың ең үлкені бар шығар?
Кім біледі, менің мынау кеудемнен
Шұғыласын шашып бірде Таң шығар?!

Оралшы тағы, жырлы күн,
Оралшы, алау жастығым.
Сайратып жүрек бұлбұлын,
Нөсерлей шабыт тасқынын.

Қанатын байлап қиялдан,
Бір арман тағы жебесін.
Өмірден бұрын сый алған,
Өгейім еді демесін...

Сағымнан сонау көк жібек,
Көңілде қалған көл сезім.
Шуаққа толып, елжіреп,
Жақындап қоншы қол созым...

Дөп басып көңіл пернесін,
Домбыра жаным күмбірлеп.
Жастықтық жырын тербесін,
Оралу оған бір міндет.

Сонда бір жанып, лапылдап,
Бойымда қаным бұлқынып.
Жылдарға жастық жақындап,
Жаныма кетсе нұр тұнып...

Бақыттың қайта бал шағын,
Басымнан тағы өткеріп,
Сағынған жырым – аңсарым,
Нөсерлеп жаушы, төк келіп!

ЖЫЛ КЕЛЕДІ

Жыл келеді,
Тағы бір жаңа жылым,
Арманым мол, үміті, талабы мың!
Берешегі жоқ әлі алғы күнге,
Аттамаған ешкімнің ала жібін.

Жыл келеді,
 періште пейілменен,
Қуанышпен,
 аналық мейірменен.
Қаңтардағы ақ көбік – ақша қары,
Долы желі,
 бораны сейілмеген...

Жыл келеді,
 жүрекке жыр береді,
Шақырғаны,
 ол маған жүр дегені,
Жазылмаған ақ қағаз сияқтанып,
Өмірімнің алда тұр бір белеңі!

Жыл келеді,
Қолдасып, көтерем деп –
Ауырларым жеңіл боп кете бермек.
Басталатын сияқты осы күні –
Берекелі тұрмысқа жетер еңбек!

КЕШІККЕН ҚЫС

Кешіккендей,
қыс биыл кешіккендей,
Ақ сақалды аяз қыс көшіп келмей.
Табиғатты айтам-ау, түр ғой әлі –
Күз бен қыстың арасын шешіп бермей...

Ертемен ақ қар жауып,
Кеште еріді
Жолдың таппай түр бабын еш көлігі.
Мұз толарсақ тоғайлар тоңып тұрған,
Сияқты бұл қоныр күз естелігі...

Жапырақтар жамырап желге ұшқалы,
Шөп пен жемін шаруа жөнге ұстады.
Отын шауып жүр әлі, көлік жалдап,
Ойландырып отырған ел қыс қамы.

Желтоқсаным – алда ызғар төніп тұрған,
Қарашада қара жел соны ұқтырған.
Мұнарланған тұманды кең далада,
Бата алмайды Күн дағы сөніп қырдан.

Ораза айдың биылғы қарашаға
Тұспа-тұс келгені-ай, тамаша да.
Сырғанақтап жүреді, үйге кірмей –
Ауызашар болғанда бала-шаға.

Кешіккен қыс,
Күздейін маңыз, мәні,
Төңір берген ырыздық тәрізді әлі.
Сезіледі тоңған бір шақта алдағы,
Қатал қыстың қаһарлы бар ызғары...

АҚ ҚАР ЖАУДЫ...

Ақ қар жауды,
 алғашқы ақ қар жауды,
Ақ көбікке көміпті бақтар, бауды.
Жон арқасын қыс қыршып тұрса дағы,
Ала тайым арқырап қаққа аунады...

Ақ қар жауды,
 бұтақтар салбырады,
Мұз боп қатқан соңғы бір жаңбыр әні.
Шыныдайын шытырлап жаңа қатқан,
Көл мұзында балалар қалжырады.

Ақ қар жауды,
 ақ тілек үлпілдеді,
Қар болмаса қансонар мүмкін бе еді?
Жолдасымның бас білмес құла тайы,
Көбік кешіп,
 бұл қарда бүлкілдеді.

Ақ қар жауды,
 аяғы аяз болды,
Қар басыпты күбіртік таяз жолды.
Шыршаларға шымшықтар үркіп кеткен,
Өрнегі мол,
Үзілер аяз қонды...

АҚША ҚАР

Әдемі ұйқас тауып бір,
Тыныштыққа бақтағы,
Жапалақтап жауып тұр
Жаңа жылдық ақ қары.

Жаңа жылдың ақ қары
Қонып жатыр қалықтап.
Дәл осынау шақтағы
Қар ұқсайды мамыққа ақ.

Тал-терекке, қайыңға,
Шыршаларға қонақтап.
Жаңа жылдың тойында
Түсті қалың қар аппақ.

Босағадан аттаған
Жылға жақсы тілегін.
Жүрегінде сақтаған,
Ақтарады жыр-елім.

Дала тегіс ақ торғын,
Бір кіршік жоқ бақта да.
Жазылмаған дәптердің
Беттеріндей тап-таза.

Сол ақ қарда алғашқы,
Қалт-құлт етіп қадамы
Болашаққа жалғасты,
Сәби кетіп барады...

АЛҒАШҚЫ АЯЗ

Алғашқы аяз...
Сезбедім бе
Шымшығанын беттен бұрын?..
Қысқы бақты кезгенімде,
Құлақ үсіп кеткен бүгін...
Жаздан жанып жеткенімде,
Өртті ме едім,
Отты ма едім?...
Күздің тұнжыр өткелінде,
Қысты, бәлкім, көп тіледім...
Алғашқы қар – сезімімдей,
Үйден мені таба алмайсың.
Ақ үміттің көзі ілінбей,
Арман отын жағардайсың...

ЕСТЕ МЕ ЕКЕН

Есте ме екен, бала белең,
Қайран достар, жүр қалай кім?
Ағаш табан шанаменен
Сонау дөңнен сырғанайтын...
Бет қызарып, қолда қолғап,
Мүз боп қатып қалатын-ды.
Сырғанақ жол алға жалғап
Арман отын жағатын-ды.
Қызық еді сол бір кездер,
Есте ме екен, бала белең...
Қар лақтырған мөлдір көздер,
Сырғанайтын шанаменен...
Қайран достар, бірге өскен,
Бір түйік сыр жалғай кетем:
Өмір деген бір дөңестен,
Сырғанауға болмайды екен...

Табиғаттың тылсымы,
Тіршілігі осындай.
Таудан бұлақ ыршыды,
Енді қырға жосылғай...

* * *

Мен көктемді сағынам,
Жүрек те оған іңкәр бұл
Сонау жастық бағынан –
Қайта өнердей бір тал гүл...

Көктем менің кеудемде,
Мәңгі шуақ, шұғылам.
Оған, сірә, сенбеуге
Қоймайды өмір – шырын ән.

Балалық шақ, бал күннен –
Көктем құсы сайрап тұр...
Көк балауса шалғынмен
Қызғалдақты жайнап қыр...

Жұпар иіс, саумал жел,
Желідегі жас құлын.
Бие байлап, сауғанда ел –
Қандай еді-ау дәстүрім?

Соның бәрі көктем-ді,
Қозы-лағы көгенді...
Бүгін бірақ жоқ белгі,
Жоғалтқаным көп енді.

Сол көктемді бәрібір
Сағынам да жүремін.
Жүрегімде әні жүр,
Көктем – мәңгі тілегім.

* * *

Көктемдер өтті көк жібек,
Жаздар да өтті мақпал түн.
Махаббат сезім мөлдіреп,
Шымырлап жатқан ақ толқын...

Алыста қалды сағым қыр,
Жастықта жайнап, құлпырған.
Махаббат жайлы жалын жыр
Жүректе тулап бұлқынған.

Көмескі тартты көп елес,
Десек те жылдар өшірді.
Махаббат – ескі, көне емес,
Мәңгілік Бақыт есімді.

Аңсай ма үміт, сырды көп,
Әлі де шабыт қозғайды.
Тұрғанда соғып бұл жүрек,
Махаббат жырлар тозбайды.

КӨКТЕМ ЖЕТТІ...

Көктем жетті, тағы да мамыр келді,
Қыстай қысыр идіріп тәңір белді.
Бүршік дүние бүлкідеп сорып жатыр,
Нәр беретін өңірге тамырды енді...

Сәуір соңы жадырап,
Шуақ туып,
Мамыр айға біткен-ай қуаттылық.
Жер өскіні бүлдіршін сияқты бір,
Тұрып кеткен,
Жап-жаңа құлап тұрып...

Беті қайтып өзеннің тасып ақ қан,
Шұғыласын шығыстан шашып ақ таң,
Мамыр айдың мап-майда қоңыр желі
Жүгіртеді бойға бұл жасырақ қан...

Көлден ұшқан көк сағым қырды басып,
Қырды басып, етегі нұрға ұласып.
Балалары ауылдың белге шықты,
Асыр салып, алысып, жұлқыласып...

Марқаяр ғой еңбегін елесе кім,
Алу бар да, беру жоқ – көне сенім.
...Мамыр келіп қайтарып жатыр бүгін,
Қыстан қалған табиғат берешегін.

ҚҰСТАР ӘНІ

Көктем жетті тез еріп қыс қарын,
Қызғалдақты қырмызы бел – құштарым.
Қайта әкелді туған жерге думанды,
Аман-есен елге оралған құштарым.

Ән оралды, жыр оралды қайтадан,
Көлде думан, құс базары –
байтақ ән.

Көгілдір нұр көңілдің гүл көктемі,
Өзі оятқан сезімінен ой табам...

Сағыныштар шарасынан тасыған,
Құс базары – көлге қарай асығам.
Аман-есен елге оралған құштарым,
Жүрегінен төге ме деп ғашық ән.

Ғашық әні – осы екен-ау балдай үн,
Сол сезімнен бүршік жарды тал-қайың...
Құстар әні-ай, құстар әні-ай ұқтырған,
Туған жердің қадірінің қандайын.

Көктем осы –

кіл сезімнен тұратұғын нәзіктік,
Жүр ғой бүгін менің жастық үнім боп.
Көктемнің әні нәр беріп жасыл бөктерге,
Күй толды мынау шабытты сазды шектерге.
Тамылжып тұрған –

табиғат еркем бұл кезде,
Асықтым мен де,
ғашықпын мен де көктемге!

* * *

Жеткізбеді ақ сағым – аңсаулы әнім,
Көп іздедім көктемде таң саумалын.
Жанарыма жыр құйып, жақсы үміттен
Жаралғандай тұнып бір қалса-ау бағым.

Көп іздедім көктемді, көгілдірді,
Көкшіл әлем көп өлең төгілдірді,
Сағыныштан жаралған тәтті дүние
Кірпігінен күн күлген өмір нұрлы.

Сезім барда сері өлең жарып мұзын,
Дірілдеді толқыннан алып құзым,
Мен іздеген аяулы арман әннің,
Бұрымдары бұлақ боп қалыпты ұзын...

ЖАЗДЫҢ СОҢҒЫ АЙЫ

Жаздың бұл соңғы айында
Тамылжып тұрды мекенім.
Қоштасу жаз бен қайыңға
Білемін қиын екенін...

Қайындар тұрды үнсіз бір,
Самалға ермей сыбдырмен,
Көмейге келген тілсіз жыр
Төгіліп кетер кім білген...

Жаз айы соңғы жаңбырын,
Найзағайын ойнатпай
Қырларға сыйлап таң нұрын,
Кілегей сағым қаймақтай...

Тербетіп жүрген саз ба екен,
Жазымның осынау маусымын,
Жыртылып ұшқан қаз мекен,
Көлдерде құстың даусы мың...

Төсінде дәні тербелген,
Алтын ғой жаздың соңғы айы.
Нан дәмі шыққан белдерден
Қанатты әндер самғайды...

ОЙ

Жанымды жайсаң мазалап осы жыр деген,
Кезім жоқ шығар ойланбай әсте жүрмеген.
Бұлақтар асау шапаттап шалқар ойымды,
Көзімде тұрды ырғалып әсем гүл-белең,
Іздедім сонда, әйтеуір ғажап бір әнді,
Жанымның гүлі әсем бір әнге құмар-ды...
Кеттім-ау деймін ойлармен бірге қарыштап,
Көкжиектен мына сыпырып тастап тұманды.
Кездім ақ қанша, қырқаны, белді, қайқанды.
Кезімде нелер сұлулық әлем шайқалды.
Жазатын жырдың мүмкіндігінен, әйтсе де –
Төмендеу болып піспеген талай ой қалды?!..

* * *

Ғашық біткен көктем деп ән салады,
Махаббатын, бақытын қарсы алады.
Көктемдерден екі ел қала алмайды.
Бәз біреулер біреуді аңсағалы.

Көктемде шешек атып гүлдейді осы –
Қыздардың құлпыра ма жүз, бейнесі?!
Жиырмасыншы ғасырдың жігіттері
Махаббатын көктемнен іздейді осы.

Жанарында нелер жалын, сәуленің,
Көктем осы – менің жастық дәуренім.
Ал, мен болсам табиғат берген мінезбен
Махаббатымнан көктем іздеп әуремін.

* * *

Жасырайын,
асырайын мен несін,
Он сегізге анық енді келмесім,
Сонда-дағы ашып көргім келеді-ау,
Сағыныштың сағым басқан пернесін...

Бәрі таныс...
Бәрі де ыстық, бәрі жыр,
Көк сағымға қол бұлғаймын әлі бір...

Таңдайымда қымыздықты дала мен
Туған жердің саумал, самал дәмі жүр...

Алыс енді балалық та,
Бал дәурен –
Өмір етті емексітіп, алдаумен...
Қолға қонар деген сонау бақыт құс –
Әлі ұшып жүр көкте биік самғаумен.

Тәтті елестер бу боп ұшты, сейілді –
ақ тұмандай ақ жаңбырдай кейінгі...
Қалды жалғыз жүректе бір сезім от,
Сәбидей пәк,
періштедей пейілді!..

* * *

Қаңсыды көңіл, қалды құр –
Үміт қып алда танды бір...
Жүректен бірақ көшкендей –
Жібітер сезім жанды бұл.

Жабырқау ойлар –
жау қылық,
Күпсіген күпшік, қауға ұрып,
Зеңгіріп кеткен сияқты,
Өмірдің өзі даурығып.

Аласапыран ой кешіп,
Өзіммен өзім сөйлесіп.
Жанымды жеген жыр пері –
Анталап тұр-ау қой десіп.

Арманды күндер алыстап,
Қорғасын мұңдар жанышпақ.
Жапырағынан айрылды
Жастықта сонау таныс бақ.

Белеске қонған көк сағым,
Шақырма, мені тоспағың.
Қиялға біткен қанаттың
Топшысын қиып тастадым.

Езілдім, әлде мүжілдім –
Мәуесін жимай күзімнің?
Сусыған құмдар жабады,
Сорасын менің ізімнің...

* * *

Білесің бе махаббат мағынасын,
Егер білсең,
біреуді сағынасың!
Соны ойлайсың серік қып қиялыңа
Тәңіріңе табынып,
жалынасың!

Өзгересің,
өзіңді ұмытасың,
Көз отыңмен біреуді жылытасың.
Мінез деген өзгеріп, жібектеніп,
Өмір үшін,
өзіңнен бір ұтасың!

Гүл біткенге еселеп ғашықтығын,
Мың тілейсің – аспанның ашықтығын.
Жүрек отың өртейді, шынықтырып
Балалықтың боркемік жасықтығын!

Өзгересің, өзіңнен алыстайсың,
Өзгелерден бел шешіп қалыспайсың.
Ғашық болып көру бар,
көре білген –
Көкіректегі ойменен жаныштайсың...

Жүдейсің де, жабығып көресің де,
Торығудың жүзесің кемесінде.
Бойыңдағы қуатты сенім күші –
Тоқтатпаса күресің,
көнесің де!

Ұнау үшін сол жанға лапылдайсың,
Жанып тұрған жалынға жақындайсың.
Алғашқы рет жыр жазып,
алғашқы рет
Дүниеге келетін ақындайсың!

СЕЗІМГЕ ҚҰЛМЫН

Махаббат сезім қол бұлғай берді-ау,
Жастықта бәрін ұмыттық дейтін.
Көңілдің бұлты жаңбырлай берді-ау,
Тағдырым осы – шырық бітпейтін.

Қашанда бақыт іздегесін бе екен,
Арманнан байлап қиялға қанат,
Өмірден үміт үзбегесін бе екен,
Құшаққа гүлін сиярға балап...

Сеземін жүрек дүрсілін қатты,
Сеземін әлі – сезімге құлмын.
Бойымда қаным бұлқынып ақты,
Жалқыны бар көзімде нұрдың.

Алатын әлі сыбағам бардай,
Жастыққа мойын бұра да берем.
Шөл асып келіп құлаған нардай,
Сағымды көріп тұра да келем...

* * *

Өкініші көп,
Бозбала, бала күнім,
Әттең деген бір арман, қалады ұғым.
Әттең, әттең, қолыма қонбай кетті
Бір сұлу қыз – қара көз, қара бұрым.

Сүйді мені,
Сүймеді – екшемеймін,
Бар бақытты тек соған төксе деймін.
Әттең, әттең, осы бір жүрек сырым –
Тым болмаса кешігіп жетсе деймін.

Тұрар ем ғой,
Бере алсам тұрақ сертте,
Қара бұрым қалды алыс, жырақ, шетте.
Әттең, әттең, болуым керек еді,
Батылырақ.
Бір рет, бір-ақ сәтке!

ЖЫРЛЫ ЖҮРЕК БҰЛҚЫНАДЫ

Дір-дір етті түнгі шамдар,
Бағанада жел шайқаған...
Дауыл тұрар бір нышан бар,
Түнде мына мен байқаған.

Адам елеп жатпайтын еш,
Дауыл таңда бір тынады.
Таңға дейін таппай тыным,
Жырлы жүрек бұлқынады.

Түннен іздеп жан самалын,
Жүрем желге бетім беріп...
Таңды тыныш қарсы аламын,
Түнгі дауыл секілденіп.

* * *

Өлеңдерім – балғын әлі,
Талпынады жыр құсы.
Жасыл жаздың шалғын әні,
Бал бұлақтың күлкісі.

Өлеңдерім – балауса әлі,
Көңілімнің көктемі.
Арай таңның алау шағы,
Жастығымның от лебі...

Өлеңдерім – іңкәр әлі,
Жаңа түскен – өрт сезім...
Көмейімнен жыр тамады,
Болашаққа серті өзім.

Өлеңдерім – бақытты әнім,
Бақытты әнім – Отаным.
Татсам егер уақыт дәмін,
Мен өлеңнен татамын...

Көздерімде нұрлы шуақ, мейір көп,
Қыздарды да құлай сүйгем пейіл боп.
Өшті сол от, өзің әлде өшірдің,
Талапсыздар тобырына бейімдеп?

Кешір муза, кешір мені, жыр-тәңір,
Тағы менің талабымнан бір табыл.
Енді менің шегінетін жерім жоқ,
Қырық деген қызып шабар қырқа бұл.

МЕН СЕНІ АҢСАЙМЫН

Мен сені аңсаймын көп,
Түн ұйқымды төрт бөліп.
Мен сені аңсаймын көп,
Ет жүрегім өрт болып.
Мен сені аңсаймын көп
Көктемді сағынған бақтардай боп,
Құс қайтқан сонау жылы жақтардай боп,
Бұлақ боп, өзен боп, өмірге ағын боп –
Таңдардың кірпігін ұялтқан сағым боп.
Аңсаған жүрекке жалын боп,
Мен сені сағынған шағым көп!
Домбыраға тағылған он екі перне боп,
Аңсаймын өлең боп, терме боп.
Мен сені аңсаймын аққусыз көл болып,
Жүрегім көк айдын мамырлап кел қонып.
Мен саған талпынам қанатым – жел болып,
Өзіңсіз шөлдеймін қарақұм шөл болып
Мен сені аңсаймын көп,
Парасат ізеттердей –
Көктемде келсеңші, сарғайған күз боп келмей.

* * *

Кеш түсті тағы – ың да шын,
Ойдамын жалғыз осы мен.
Жыр дейтін асқақ шың басын
Дей көрмен жалғыз басып ем.

Сағыныш оттан балқыдым,
Күлкіңнен маржан шашылмай.

Есінде болар – алтыным,
Қыдырған кештер осындай.

Жұлдыздар ақты төбемнен,
Тағы да бәлкім ағар-ау...
Аспан кең ғой дегенмен –
Талайын тағы жағар-ау...

Жұлдыз боп құлап түнекке,
Кетті дер сені ойым жоқ.
Сен мендік аппақ жүректе
Кетерсің мәңгі айым боп!..

АЛҒАШҚЫ СЕЗІМ

Көктем бе еді, жаз ба еді,
Әйтеуір ыстық кез еді.
Бұлбұлдар әні сазды еді,
Есідің алқа өзені.

Балауса балғын шақтар-ай,
Гүл тере келдік бір топ боп.
Балалар біздер – ақ тоғай,
Ал қыздар гүлдей бір шоқ боп.

Көңілдер көктем гүл еді,
Көздің бір жауын алғандай.
Түрулі қыздар білегі,
Гүлдерді құшып қалғандай.

Көздерден ұшты армандар,
Бұлқынып жатқан кеудеде.
Орманнан алыс аңғарлар,
Шапаттап шаттық сәуледен.

Үзуге бірде таңмын мен,
Еңкейе беріп бір гүлді?!
Көрдім де қатып қалдым мен,
Күлімдеп тұрған құрбымды.

Мен сені сүйе алғам жоқ,
Батылдығым жетпеген.

Тылсым бір сиқыр ойды орап,
Маужырап жатты сайда бақ.
Мен сені тұрдым, сәулем-ау,
Көзіммен ғана аймалап...

Жанарда бақыт нұр тұнып,
Жүрегім тұрды бұлқынып.
Қолымды соза алмадым,
Жаным-ау, саған ұмтылып?!

Ынтығым өшпес өмірде,
Сүймеген сол бір ерінге,
Алғашқы ұяң махаббат –
Сол болар-ау, тегінде!

САЙТАН ОТ

Сайтан ойлардың әлегі,
Кейде ойнағың келеді.
Қыз ба, әлде келіншек, –
Бәрібір көңіл дәмелі.

Ұмытып үйді, тұрмысты,
Тартады осы бұл күшті.
Қондырам дейсің кеудеге,
Жылына қонар бір құсты...

Тауысып барды, шашылып,
Қалтадағыны жасырып,
Көрсеткен сайқал жомарттық,
Бола ма деймін асылық?

Жүректі бір сәт күйдіріп,
Сүймейтінді сүйдіріп,
Сайтан ойлардың әлегі –
Қимасты қойды қидырып.

Жатсынған сені жастыққа,
Басың да тиер жастықта.
Амалың қайсы бірақта
Көбелек көңіл, мастыққа.

Тұнық көз тартып тереңге,
Жүзесің мұхит көлемде.
Сенбеймін, әсте сенбеймін,
Сайқалдық жоқ дегенге.

Жұмақтың жұмбақ тәттісі,
Махаббат – ойын сәттісі –
Қалыңдық емес, жар емес,
Төсегі мүлде жат кісі.

Қызуын алып, нәріне –
Елітіп ұлпа тәніне.
Өмірде бір сәт сайтан от,
Өртемесе мәні не?!

ЖАРЫҚ АЙ

Тағы да Айға телміріп,
Қараймын-ау мен түнде.
Бөлменің шамын сөндіріп,
Терезеден,
Дертім не?!

Жүректен жұмбақ сезім бір,
Бұлқынып кетер шағымдай.
Қараңғы түнде көзім нұр,
Жап-жарық Айды сағынды-ай...

Мүлгіген қала. Таңғы ұйқы –
Тәттіліктен қалғандай.
Жарық ай көкте қалқиды,
Мен үшін жарық болғандай...

Қателік болса кеш дерге,
Жарық ай тіптен ойлы екен:
Мен куә болған кештерге:
Опасыз болдың дей ме екен?!

... Көктемгі дала,
жарық ай,
Жанымда болған бір ақ құс...
Балалық, көзсіз шағым-ай,
Қайтейін енді жырақпыз!!

Куә қып айды бақытқа,
Ақ құсты ессіз сүйген ем...
Сонау бір жасын уақытта
Жалындап жанып күйген ем...

Ақ көйлек киген ақ құстың
Шашына қара тұншығып.
Жанымды өртеп жатты
ұшқын,
Жарық ай сонда тұрса ұғып...

Ұрладым аңғал қымбатын –
Түнді мен бекер тұл еттім?
Қараңғылыққа мұң жақын,
Білмегені ме жүректің...

Ағыл да тегіл
ақ құсым,
Көзінің жасын тия алмай
Мұңайып үнсіз
ақ мүсін –
Жарық ай сенен ұялды-ай...

Жүгіріп кетті топ талдың,
Көлеңкесінде жоқ болды.
Қуа алмай қалдым,
тоқталдым –
Жүрегім толы шоқ болды?!

Жарық Ай бұлтқа кірдің де,
Қою түн басты өңірді...
... Ақ көйлек бертін
бір түнде –
Ағараңдап көрінді...

Біреудің бірақ ошағын
Маздатып жағып жүр екен.
Жарық Ай ұмыт,
жас әнін –
Басқаға арнаған гүл екен!

Қателік болса кеш дерге –
Жарық Ай бүгін ойлы екен?!
Мен куә болған кештерге,
Опасыз болдың дей ме екен?!

Гүл дегенің көктем менен
жазға сән,
Қол жетпейді оған қолың
созбасаң.
Менің саған қалай ғашық
болғаным –
Өзің жайлы төгілтіп жыр
жазбасам?

Өзің де гүл, есімің де гүл еді,
Сол бір жырлар мәңгі
есімде жүреді.
Маған алғаш қолға қалам
алдырған –
Өзің жайлы бір балауса
жыр еді...

Сол балауса жырдан алып
қайнарын,
Талай тұнық сыр-сезімге
бойладым.
Маған арман болатұғын
раушан-гүл,
Мәңгі солмас бақытым
деп ойладым!

Онда біздер шуақты едік,
нұрлы едік,

Өмірде бұл мұң барын
да білмедік.
Жатақхана, қос терезе
қатарлас –
Күншуақта ғұмыргүлдей
Гүлдедік....
Қуанышпен күлкімізді бір
бөліп.
Сырласқанда жүруші еді-ау,
шіркін-ай,
Қиялымыз Айда қалқып,
Күнге еніп...

Өтті бәрі, кетті бәрі елес
боп,
Артта қалған жылдар алыс
белес боп...
Қанша сені ойламайын
десем де, –
Балқаш жақтан еседі бір
жел ескек...

Өзге тірлік, сезем салмақ
артарын,
Бірте-бірте мен де тізгін
тартамын.
Жырым солып бара
жатқан сияқты,
Гүлім солып қала ма деп
қорқамын?!

* * *

Он сегіз не – оттай лаулап жанбаса,
Бақытың не – жанардан жас тамбаса?
Өмір-өмір болмас еді далбаса,
Менің сонау махаббатым болмаса!

Сағыныш не – сағынарың алдаса,
Сенімің не – аяр сезім арбаса?
Өмір-өмір болмас еді далбаса,
Менің сонау мөлдір шағым болмаса!

Менің сонау он сегізім болмаса,
Бақыт құсым қолыма кеп қонбаса,
Махаббатым мәңгілік боп қалмаса,
Өмір-өмір болмас еді-ау, далбаса!!!

МАМЫР – МАХАББАТ АЙЫ

Жастық шақтың есте қалар жайы көп,
Біз де талай қызға құшақ жайып ек.
Бекер осы айтылмаса керек қой,
Мамыр айы – махаббаттың айы деп.

Қырлар анау – қызғалдаққа толатын,
Көк сағымдар көлге малған қанатын.
Гүлін теріп, жырын қызға арнадық –
Өлеңге әуес болсақ тағы бала ақын...

Ақ қайындар бүршік жарған орманға,
Думан орнап, құстар әні толғанда.
Қол ұстасып, тұлымшақты жас қызбен,
Тіл бітетін біздің балаң арманға...

Бәрі ғажап, жүрек онда отты еді,
Аунайтынбыз шыққа шырын шөптегі.
Бал татитын сияқты еді-ау, шіркін-ай,
Қауызданған қыз еріні – көктемі.

Күлкі де мол күмістейін шашылған,
Оған келіп бұлақ үні қосылған.
Сыр қалмайтын сияқтанып тұратын,
Екі жастың жүрегінде жасырған.

Соның бәрі мамыр айдың ғажабы,
Әлі күнге алып жүрген мазаны.
Гүлін теріп, жырын қызға арнаған,
Сонау бала сағыныш жыр жазады.

* * *

Сенесің бе, сүйкімді –
Қылығыңа құлаппын!
Бөлдім сенің ұйқыңды,
Бөлдім жаным бір-ақ түн...

Жыр оқыдым, бөледім
Сені тәтті қиялға,
Менің іңкәр өлеңім
Аймалады-ау, ұялма?!

Жанарыңда нұр тұнып,
Көрдім қонған бір шықты.
Ішкі жалын ұмтылып,
Сыртқы жалын тұншықты...

Адалдықты, ақ түнді –
Пір еткенсің, сенемін!
Құдай сені қақтырды
Обалымнан дер едім?!

Қолаң шашқа көмілген,
Мәрмәр иық, биік төс,
Қаны тамған еріннен
Қана алмадым сүйіп те еш...

Күттің бәлкім батылдық,
Әлде о жар тағылық?
Менде, жаным, ақындық,
Тұрды шамы жағылып...

Сөндірмедім шамды сол,
Сені үркітпей, шошытпай.
Көз ілместен таңды сол,
Жыр оқыған ғашықтай...

ТАЙГАДАҒЫ ТҮН

Сары алтындай бұрандаған бұрымың,
Көк көзің де

бермей жүрек тынымын...

Шилка деген қаласында Сібірдің,
Жанар отқа күйгендердің бірімін.

Вокзал басы...

Ығы-жығы халық мың.

Перрондамын. Жалғыздықтан жалықтым.

Бұраң белді, билеп басқан періштем,

Неге, неге?

Неге маған жолықтың?

Сен – бақытсың, сиқырлы саз, тәтті әні,

Мен – көбелек, отқа күйген от тәні...

Көзбен ғана ұғысқамыз, шіркін-ау,

Махабатты-ай,

сол бір жастық шақтағы!

Жалғыз тарам темір жолдың таспасын,

Анық еді-ау, жеке, жалғыз баспасым.

Түнгі тайга тұрды-ау сонда тұнжырап,

Білгендей-ақ бізді тағдыр қоспасын.

Қос рельстен қатар ұшқан құстардай,

Соңымыз жаз, артымызда қыс бардай,

Жүрек үркіп, көңіл үркіп келеді,

Қара орманда қарақшылар ұстардай...

Сен де қашқын,

Мен де қашқын дәстүрден,

Тіл тауыпшыз қосылмайтын қос тілден,

Жанардағы қуаныштың жасына,

Лүпілдеген жүрегімді тостым мен!

Ақ тәніңді жапырағы жаппаған,
табиғат-ай,
одан пана таппағам.
Ақ торғынды, ақ төсектің үстінде
Сенен басқа жоқ қой шіркін,
тәтті адам!

Сен күйдірдің, сен өртедің,
Өлтірдің –
От-жалынын баса алмаймын өртіңнің.
Менің мына бейкүнә бұл жанымды
Бір сүйіспен тәубесіне келтірдің.

Бір сүйіспен мәңгілікке құл қылдың,
Енді өзіңсіз тұман дүние,
бұлдыр күн.
Қолдан мына келетіні, шіркін-ау,
шайыр болып,
шайылмастай жыр қылдым...

Шайылмастай ақық еттім,
Гәуһарым –
Сезбесең де сезімімнің шалқарын.
Сені мына бұла көңіл тұныққа,
Тұңғыыққа,
Мөлдіріммен тартамын!

Үшүнүң сенім

БАЛЛАДАЛАР ЖӘНЕ ТОЛҒАУЛАР

ЖҮЙРІКТІҢ ТАҒДЫРЫ

(Баллада)

Халықпыз ғой қашаннан жады терең, ой құмар,
Данамыз көп қастерлер, естеліктер айтылар.
Ғасыр тойын ЮНЕСКО өзі тойлап отырған
Сәбең бізге, қазаққа шежіре сөз, бой тұмар.

Тарих болып қалады қимағанмен өткен із,
Соны ұрпаққа жеткізер біз алдыңғы шептеміз.
Заманымыз алшақтау болғанымен бірақта,
Сәбең жазған өмірдің мектебінен өткеміз.

Алпыс жылдық тойында бала кезде алыстан,
Көз түскенмен алыпқа, жоқпыз бірақ танысқан.
Ауылында ұлы той жасап жатты, япыр-ай,
Зұлмат жаман шеңгелден аман қалған арыстан.

Бүгінде ғой жыл сайын дүбірлеген той боп жүр,
Бұлбұлдардың орнына құзғындарың сөйлеп жүр...
Алпысыншы сол жылғы, сол бір тойды айтсаңшы,
Қуанышқа кенелген Есіл өңір, ой мен қыр.

Ол алғашқы тойы еді есін жиған елімнің,
Сол бір маусым айын-ай тамылжыған керім күн.
Ауылым ғой байлады қос бәйгені қоржынға,
Мәртебесі аспандап менің туған жерімнің.

Қуанышты сонау бір бүгін қайта түлетем,
Өтсе дағы қырық жыл әлі есімде жүр екен.
Аламан бәйге жарыста шаң қаптырған талайды,
Шабдар аттың тағдырын жадыма алып, жыр етем.

Тұрқы қысқа болғанмен, кең болатын шалымы,
Құлағыма жетеді жойқын шабыс сарыны.
Қарапайым болса да, қойны толы қазына,
Шабдар аттай шабысты Сәбеңнің де дарыны!

* * *

...Сәбит өзі тойында шапан жапқан жүйрікті,
Су тартатын көлік қып, бізге тағдыр сый қыпты...
Колхоз совхоз болса да, ауылдағы басшылар –
Қонышынан басқан кез сол баяғы билікті...

Өгіздердің ол кезде күші кете бастаған,
Сиырлардың күні өткен – парда бұзау тастаған...
Өмір өрге бет бұрып, машина мен трактор –
Жұмыс күші болды да алға қадам басты адам.

Тәубә деген немене бола алмаса мұрындық,
Кей мінезді тоқшылық жібергенде қырын қып?!
Басқарма мен басбухты сөз етуге бола ма,
Біздер өзі алдымен сол сырқатқа ұрындық.

Баламыз ғой қайтейік, өмірдің көп тылсымы,
Жанарымыздан жасымыз кейін ғана ыршыды...
Біз безбүйрек емес ек, бізді үйреткен –
сол уақыт,
Ауылдағы дөң айбат басшылардың қырсығы!

Бірді бастап, бірді айтып кетті неге демегін,
Бар болғаны көңілден көп елесті еледім...
Сәбит ата ауылында алпыс жылдық той өтті,
Сондағы озған жүйріктің айтам соңғы дерегін!

* * *

Біздің ауыл мерейі үстем болып, дәріпті –
Сол бір тойда шабдар ат қалың топты жарыпты...
Және де бір қуаныш – фермамыздың бастығы,
Жас палуан Есмағзам бас бәйгені алыпты.

Сонда тойдан қайтқан жұрт тасыған-ай, тасыған,
Балалар да шуласып шабдар аттың қасынан.

Әлі есімде шіркін-ау, Қапен деген жылқышы,
Сүйе берген еді ғой жүйрік аттың басынан...

Сүйген, сосын жылаған... Жылап тұрып кеңкілдеп,
Шыққан сөздер тізбегін жиып-тердім бертін кеп...
Жылқышы қарт сонда айтқан:

– Ақанайдай бабамыз,
басын иіп, алдына тастар еді бөркін, – деп...

... Безген шақта еріксіз Торғайынан, Қыпшақтан,
алып шықты бір байтал оқтай зулап, құсша атқан...
Қуған жауға жеткізбей, көбік көмген сол шабдар –
осы жердің пұшпағын бабамызға ұстатқан!

Шабдарым-ай, жарадың, сол бабамның көзісің,
Шабдыр байтал ұрпағысың, сезеді тек өз ішім.
Аман болшы, жануар, аман болшы, – деді де,
Алыстады Қапен шал оғаш көріп өз ісін...

Сұлуға да, жүйрікке де көздің сұғы көп тегі,
Сол бір құрмет, әттеген-ай, бір жылға да жетпеді.
Қотыр мінсе бөксесі қажалмайтын есепші,
Ана-мына жүріске жүйрік атты ерттеді.

Басқарманың мінгені – жорға қоңыр төбел-ді.
Шабдар мініп есепші міне соған теңелді.
Шіркін уақыт – зауал шақ, көңілдегі соқырлық,
Білмейді екен шынымен обал, ұят дегенді!

Тойға барды ат ерттеп, машиналар тұрғанда.
Атақ құмар адамдар арзан сайран құрған ба?
Қантарулы тұратын таң атқанша қайран ат,
Көзінен от ұшатын кейде бастан ұрғанда.

Жалған бедел, мақтаныш – жүйрік мінген жаманға.
«Бастан ұрған пақырды тастар ма еді табанға» –
Дегендер де бар еді, бірақ қолдан не келсін –
Шайқағандар шайқады билік тиген заманда!

Басқарма мен басбухтар ол кезде әлі мығым-ды.
Олар ғана тартатын «Қазбек» дейтін шылымды.

Сұлулар мен жүйрікті құтқармаған пенделер
Тым асырып кеткенін уақыт өте ұғынды.

Ол туралы әрине, сөз болады кейінде,
Сол уақытта тосқау жоқ құлқын құмар пейілге...
Жүйріктің де қадірі жұрт үстінде екен ғой,
Жабау болған жүйрік ат жүнжіп кетті дейім де!

Оған бірақ кінәлі сол бейшара ат па еді,
Жабау болды қанаты қырқылғасын көктегі.
Көріктейін кеудеден дем шығарған қос танау
Шыққа маңқа жағатын енді мынау шөптегі...

Есепші де сол кезде ерін алып тастады,
Қадірі жоқ Шабдардың, енді ерттеді басқаны...
Дүйім жұртты қуантқан дүлдүл жылқы өшті де
Қою шаңға көмілді сонау бәйге аспаны...

Біздер онда баламыз, не нәрсені танушы ек,
Ұнамайтын, әйтеуір қызықтан бір қалу шет.
Арба жегіп Шабдарға, қос бөшкені артып ап,
Есепшінің баласымен су тасуға барушы ек...

Тартатыны сол үйдің ауыз суы болатын,
Балуан көлде кей кезде батпақтап та қалатын.
Жануарды аямай шу-шулаушы ек, шіркін-ай,
Шыбыртқымен сабалай қолымыз да талатын.

Дәл осындай бір күні Қапен көрді біздерді.
Тамыз өтіп, қыркүйек қол артқан шақ күзге енді.
Батып жатқан жылқыны көріп жүзі түнеріп,
Қамытбауды тісімен қыршып тістеп үзген-ді!

Сосын бізге айтты ғой, осы жырдың түп басын:
– Балалар-ай, балалар көңілді кір тұтпасын,
Адамдарды айтам-ау, ат қадірін білмейтін,
Жаны рахат табар ма бұл Шабдарды жұтқасын, –

Іштей айтты ол сөзді, бірақ шықты жаңғырып,
Ұмтылмайтын бір сәт бар дәл осындай мәңгілік.

Шабдар атты жетектеп өзі қырға кетті де –
Мініс атын жегулі кетті бізге қалдырып.

Сонда біздер нені ұқтық, бүгін есте жоқ мүлде,
«Қайран Шабдар» – деген сөз түсе берді тек тілге.
Жабау атты жетектеп жаяу бір жан барады
Сол бір сурет қалды рас, елес болып көп күнге.

Сезді бала көңіл де жүрекке мұз қатқанын,
Кейінде, рас, көп көрдік жүйрік-жұлдыз батқанын,
Ұмытпаймын тек қана, ұмытпаймын мәңгілік
Шабдар ат пен Қапеннің жылап бара жатқанын...

Жеткенімен жылқыға жүйріктен әл кеміпті,
Жоңышқадан бас тартып, сұлудан да жеріпті.
Үш күн жатып көз жұмған Шабдар атты
Қапен қарт,
жалғыз қайың түбіне терең қазып көміпті.

Мұның бәрі ауылға кейін жеткен әңгіме,
Жылқышы қарт серігі айта алмады мәндіре.
Сол кезде жылқы басында ұқты дейсің кім жанын –
Пырағынан айрылған қыпшақ ұлдың мәңгіге!

* * *

Содан бері тумай жүр елге лайық тел құлын,
Көрсететін даланың дүбірлетіп кеңдігін?
Әлі күнге аты аңыз, сол бір жүйрік
Шабдарды,
Қорлағанмен бір адам кемітпепті ел құнын!

Шығарманы көркем сөз деменіздер нәрлейді,
Алыптарды қашанда халық өзі нар дейді.
Ауыл кеңес ағасы Есмағзамның үйінде –
Сөбең өзі Шабдарға жапқан шапан бар дейді!

БЕСЕУДІҢ БІРІ

Габит МҮСИРЕПОВКЕ

(Толғау)

Жаңа қоғам құрғанмен тілеуі көп,
Құрсын тірлік қайыршы, тіреуі жоқ.
Шындық үшін шырылдап отқа түстің,
Габит аға, бесеудің біреуі боп.

Отыз екі... Қазаққа қырғын болған,
Кім өтпеді сонау бір ырғын жолдан.
Қорғана алмай үміт үзілгендей –
Қарқылдаған қарғадан, құзғындардан.

Ел басқарар дегені ноқай болған,
Сауыр тіліп, ауылда ат ойнаған.
Қазағымды жіберді-ау тоз-тоз етіп,
Келімсектер құтырған қоқай заман.

Ежелгіден көшпелі ел едік қой,
«Колхоз болып, түзейсің теңеліп бой» –
деген ұран қамшымен санаға еніп,
Жанға батса, ауырды демедік қой.

Ұстағанмен қарымды құт қаламды,
Әлі сенің атағың шықпаған-ды.
Тағдыр-диірмен үгітіп жатқан кез ғой,
Сенен гөрі нелер бір мықты адамды.

Жарасам деп халқымның қорғанына,
Қорықтастан қаламсап алғаныңа.
Өміріңнен ел мұны шыныменен,
Габит аға, ауырлау болғаны да...

Өлім іздеу – өмірді тілеп тұрып,
Өзгелердей іздемей бір ептілік.
Сталиннің өзіне хат жазуың,
Қандай шіркін батырлық, жүректілік?!

Қайсарлығың, бір беткей сертің барын,
Білмегендер білді ғой бертін бәрін.
Қылышынан қан тамған сол заманда,
Жебеп сені жүргендей Елтіңжалың!

Арман болған адамға бір таба нан,
Ол күндерді оралтпа, Нұр тағалам!
Күзғындардың тырнағынан өзінді –
Қорғап қалған сияқты Ұлпан анаң...

Қол қойғаның ел қамы, ел мұңы еді,
Шыдамады-ау қырғынға ер жүрегі.
Көсем білсе түзелер деген оймен,
Ізгі ниет сол хаттан өрбіп еді...

Күттің хатқа жауап пен «үндеместі»,
Қонағыннан қорқып күнде кешкі.
Құдай сені қаққан ғой, қайран ағам,
Ана төртеу ұсталып, түрме кешті...

Заман солай, тағдырмен ойнағасын,
Кеуіп мына қалмайды қайда басың?
Зұлмат күндер жіберді-ау теңестіріп,
Тақыр кедей, кешегі бай баласын.

Айтып берер турадан тайғаныңды,
Өмір бертін бәрін де айна қылды.
Батыр деп атамаймын қалай бүгін,
Қорықпай хатқа қолын қойған ұлды.

Ғабит аға, мен енді ойланамын,
Болған-ау, сірә, қайсар бойда нәрің.
Айта алмаған ешкім де дәл өзіңдей,
Ауылымды аштықтың жайлағанын.

Жәбір салып жаныңа айқындығың,
Жоғарыға жетпеді-ау айтымды үнің.
Бірақ сені қайрады қайрағыңда,
«Ол жау болса – мен де жау» дейтін күнің...

Ізіңе шырақ алып өштілерің,
Түсіп ап, білсең дағы сес тілерің...
Бейімбетке араша болғанда да,
Қаймығып көрген емес еш жүрегің.

Қаншама күн кешкенмен күңіреніп,
Қазақ та келе жатыр іріленіп.
Әрқашан тұлғаң биік, Тұрар аға,
Бесеудің бізге жеткен бірі болып!

Абақтыда айдаң, күннен жаңылдым,
Сарғайдым ғой, сардаламды сағындым.
«Қарашығым, құлыным!» – деп зарлаған,
Алыстағы сорлы анамды сағындым.

М. ЖҰМАБАЕВ

САҒЫНЫШ

(Лирикалық толғау)

I

Тар заманның көрдің талай зорлығын,
Бастан кешіп тұрымтайдай тор күнін.
Жиырма бесте сағынышты жыр жаздың,
Алғаш түсіп түрмесіне Омбының.

Еркін өсіп, тыныс алған даладан,
Бұлбұл құсты торға қалай қамаған?
Бірақ оған мойымаған өзіңдей,
Жүрегінде сағынышы бар адам...

Алты ай түрме. Абақтыны кім көрген,
Жан едің ғой самал жұтқан, нұрды емген.
Өлмейтұғын жыр тудырдың алыбым,
Ой мүжіген, сол ұйқысыз түндерден.

Тізіп маржан жүректегі ой нәрін,
Өзіңді емес, еліңді ғой ойладың.
Жәбір-жапа жаңға батып жатса да,
Сағыныштың тереңіне бойладың.

Сағын әсте сындырмастан арыңның,
Қашандағы биігіңнен табылдың.
Бір басыңа азаттықты ойламай,
Ел ертеңін, бостандығын сағындың.

Тауқыметі көп қой мына тәңірдің,
Берер дейсің болжай оның бәрін кім?
Темір торға түскенімен азамат,
Бұғауы жоқ дауыл жырдың, дарынның.

Сағынышың жетті-ау ақыр еліңе,
Туған жерге, айдын шалқар көліңе.
Содан бері ғасыр өтіп кетсе де,
Сағыныштың қана алмаймыз шөліне...

II

Сағындырған жыр жұлдызы Мағжаным,
Әлі бізге толық жетпей жазғаның,
Жүрсе дағы, бар мұраңды оқып-ақ,
Сағыныштан күйіп кете жаздадым...

Неткен сенің гауһар еді жүрегін,
Неткен сенің шалқар еді жүрегін?
Сардалаңды, Сасықкөлді сағынып,
Тұран елдің тіршілігін тіледің.

Өрлігінді досың түгіл, қас та ұғып,
Кейбіреулер тас лақтырып, қас қылып
Отырғанын біле тұра өттің ғой,
Ұлтың үшін жан пида қып, бас тігіп.

«Абақтыда айдан, күннен жаңылып»,
Көп пенденің бірі болып жабығып,
Жүрген кезде жебеді ме жаныңды,
Алаш елдің күні туар нар үміт.

Тіршіліктің қиюын көп бүлдірген,
Зар заманда оның бәрін кім білген?
Атыла ма, асыла ма азамат,
Айту қиын, қызылдарың дүр жүрген.

Тұрса дағы жанды солар жаралап,
Шабытыңды шарық тасқа жанап ап,
Темір тордың ар жағында отырып,
Сағынышты жыр жазғаның ғаламат!

Бірге жүрген құрдастарды сағынып,
Ой бөліскен сырластарды сағынып,
Жүрегіннен жыр төгілді-ау түндерде,
Қыран ұшқан нұрлы аспанды сағынып,

Сағындырып қалың елің, қазағың,
Жырға толды тығып жүрген қағазың.
Төбедегі тор әйнектен түсетін,
Ақ сәуледей көкірекке таза мұң.

Бәрі соның сағыныш боп өріліп,
Жатты-ау сенің жүрегіңнен төгіліп...
...Бірақ, бірақ сол бір өлмес сағыныш,
Өкінішті-ау қалғаны ғой көп ұмыт...

III

Жеткізбеген елесіндей сағымның,
Алыс едің, арда ақыным табылдың.
Сағынышты қалай торда ұстасын,
Күлі көкке ұшқан кеше әмір күн.

Тәлкегіне түсіп талай тірліктің,
Қыршыныңнан қиылдың-ау тым мықтым.
Тұран болып, Алаш болып бәріміз,
Сені іздейміз таңы атқанда шындықтың.

Маздағыңдай лапылдаған жалынның,
Жыр әлемде тұлпар едің, дарындым.
Қотыраштай қастық қылған біреулер,
Бәйге бермес дүбірінді сағындым.

Теңдік алған жарық Күні таңымның,
Жылу беріп, жүрегімнен табылдың.
Жырыңды оқып елге, жұртқа аманат,
Мен өзінді, мен өзінді сағындым!

АҚЫННЫҢ БАҚЫТ ҚҰСЫ

(Триптих)

I

Мәз болыпшыз жылдар өтіп, озғанға ай,
Тарих тоңы жатыр әлі қозғалмай.
Еркіндікке бас тіге де алмадық,
Қырық жаста қыршын кеткен Мағжандай!

Мол дауылы, найзағай мен жасыны,
Бізден озған түп-тура бір ғасыры,
Замананың заңғар үнін жеткізген,
Алты алаштың сол еді ғой асылы.

Түркі елім деп, Алашым деп, жұртым деп,
Жүрек жырлап, күрсінбеген бір күн жоқ.
Мүмкін содан алған шығар бастауын,
Бұла таңы бостандықтың біртіндеп.

Сарыарқаның, Сасықкөлдің сұңқарын,
Тұмшалаған күнді қойшы тым тарын.
Еркіндіктің еркін желі ескен соң,
Иемденіп шыға келді-ау жыр тағын...

II

Сол құрметке, ақын туған ауылда,
Ақ қайыңды қалың орман бауырда.
Тас тұғырда ескерткіші қойылды.
Үлгі болар ендігі жас қауымға.

Той дейсің бе, тойдан гөрі салмақты,
Бұл жиынды әкім өзі қолдапты.
Соны ашуға дүйім халық жиналған,
Тағзым етіп ақынына ардақты.

Еркіндікке тәркі еткен өз қанын,
Қайта оралған сияқты ғой маздақ үн.
Ескерткіште өр кеудесін көтеріп,
Өлмес өлең оқып тұрды Мағжаным...

Біткен қалай бойына бұл мол дарын,
Өлмес өлең оқып тұрды заңғарым.
Сезген дей ме, білген дей ме, япыр-ау,
Болашақта бостандыққа жол барын.

Қанша ғасыр бодандықта налыдың,
Тасты жарып шындықты айтты жарық үн...
Сілтідейін тынып тұрды бар халық,
Жаңа ғана танығандай алыбын!

Мұны ұқпасақ ертеңіме, елге сын,
Сөйтіп шаттық кеудемізді кернесін.
Сарыарқаның сар самалы толқытты,
Ескерткіштің жаңа ашылған пердесін.

Жай айтылған сөзім емес үстеліп,
Жиналған жұрт тұрғандай ма түс көріп.
Осы бір сәт қонды ақынның, шіркін-ау,
Көк көгершін төбесіне құс келіп...

Тамызғанмен қызыл тілдің толғауын,
Өң мен түсте әлі күнге сол қауым.
Жыр құдірет киесіндей көрді жұрт,
Бейбіт құстың сол бір сәтті таңдауын!

III

Қысқан бәрін құрсауында уақыт күш,
Құр сөз болып бітпей талай жатыпты іс.
Көк көгершін көрінеді сол маған,
Бар алаштың басына қонған бақыт құс!

Жылдар өтер, бұл жай талай екшелер,
Той өткізер нелер алда көкше жер.
Тек биіктей береді ғой мәңгілік,
Сарыарқада, сар далада өскен ер.

Баянды боп бостандығы, теңдігі,
Жеңілденер күн де жақын ел жүгі.
Тас тұғырда өлең оқып тұр ақын,
Жолын беріп жас ұрпаққа ендігі.

ҚОЖАБЕРГЕН ЖЫРАУДЫҢ СОҢҒЫ СӨЗІ

*Қазақтың болған ағасы,
Қожаберген ғадыл ер,
Қадырын білген қалың ел.*

Бұхар жырау.

Ғасыр ғұмыр аз емес бір адамға,
Сабыр табар сәт таяу мына жанға.
Соңғы сөзбен сыр шертем, халқым, саған,
Одан артық қалдырар мұра бар ма?

Бауырыма бассам да Гүлтөбені,
Гүлтөбем неге сағым бүркенеді?
Жау қуып, жарқылдаған қайран жастық,
Өзіңнен бастау алар сыр терені...

Керейде Ашамайлы – Көшебе едім,
Батыры, жырауы әрі шешені едім.
Құдайдың маған берген бағы шығар,
Ордабасын ұстағам кешегі елдің.

Кенжесі болсам дағы қатар ұлдың,
Өмірдің сыбағасын тата білдім.
Аруағы қолдаған шығар мүмкін,
Нағашы атам – Жалантөс Баһадүрдің?!

Он жетімде батырлық айбатты алдым,
Жекпе-жекте талайды жайратқанмын.
Алдаспаным ойнаған найзағайдай,
Төбесінде қалмақтың, ойраттардың...

Білімі ғой Самарқант, Бұхараның,
Араб, парсы тілдерін бұталадым.
Менің жастық шағымда ел билеген,
Тәуке ханды тәнірім тұта аламын.

Бишілдігім, бар және шешендігім,
Елдің ойлап саулығын, есендігін.
Татулықты ту еткен елші болдым,
Алауыздық қашанда кеселді мін.

Қайран елім, кең жайлау, өрісі кең,
Не нәрсеге шыдамды, терісі кең.
Қорғана алмай қапыда қала берді-ау,
Қос қапталдан шапқан жау бөрісінен...

Ата жасқа жеткесін «Қош, түмен күн!»,
деген оймен сауытын шештім ердің.
Шашақталған найзадан қан кепкенде,
Ақ табан шұбырынды көшті көрдім...

Қайрылғандай болдым-ау қанатымнан,
Қауқар болмай Тәуке ұлы Болатыннан.
Бірікпеген кезі әлі бұл қазақтың,
Хан болмаған Абылай – дара тұлғам.

Жолына құрбан тігіп хақ Алланың,
Еліме жау шапқанда жата алмадым.
Алпыста қайта семсер ілгенімде,
Қалсыншы кекке толы қатардан кім?!

Қарсы тұрар күш қайда шешімді елге,
Бір тосқауыл болар ғой есіргенге.
Қалмаққа ойсырата соққы бердік,
Уақ-керей, татар болып Есілкөлде...

Тарихтың тигізбестен төсіне кір,
Сондықтан аман қалды-ау Есіл өңір.
Болашақ ізім басар, ей, ұрпағым,
Мақтан қып, осыны айтып, шешіле жүр...

Ержетеді ертең-ақ бала қайың,
Ойлайтұғын ел қамын, дала жайын.
Толыбайдың кенже ұлы Қожаберген,
Қоштасады өзіңмен ал, ағайын!

Туады деп оңыңнан, қазақ, айың,
Болашақты өзімше шамалайым...
Кіндік кескен туған жер – алтын бесік,
Қош, аман бол, Гүлтөбе – Маманайым!!!

ЖАЛҒЫЗДЫҚ МҰҢЫ

(Баллада)

Көздің жасы жылай-жылай,
Шықпай қалған секілді.
Кім ойлаған бұлай құдай,
Қылады деп жетімді?

Бұл да бір кез ошағы бар,
Бір түтіннен кем бе еді?
Тағдыр қосқан қосағы бар,
Бақыт күткен пенде еді.

Шашы қара, көзі қара,
Сұлу еді-ау сүмбіле.
Бір ошақтан өзі ғана,
Қалатынын білді ме?

Ұл-қыз туып, сәби көріп
Тал бесік те тербеді...
Жүретұғын әр үйде өріп,
Немере сүйсе кем бе еді?

Жайып салып төрін кеңге,
Той еткенде күнді не.
Көзін сүзіп көрінгенге,
Жүретінін білді ме?

Білмеді ғой бүлдіргілі
Өмір тәрік етерін.
Болатынын – бұлдыр күні,
Бақыт алдап кетерін.

Өктем мезгіл – мұң ішінде,
Кеткен жанын қуырып,
Жарын алды түн ішінде,
Қойынынан суырып.

Жан жарасы – қыжыл десек,
Күйік екен, қалды-ау із.

Қызын алды қызыл шешек –
Қызыл иек жалмауыз.

Жайлады да пәк жүзін мұң,
Батты-ау терең қайғыға.
Кейін қалған жалғыз ұлын,
Соғыс жалмап қойды да.

Білмей жардың тіл-хабарын,
Ұл-қыз жүрек тілдіре,
Дәл осылай тұл қаларын,
Тұл қаларын білді ме?

Бүгін, баспай қалғанда аяқ,
Ағайынның неткені,
Жалшы болып жалданбай-ақ,
Сия алмаспын деп пе еді?

Жастау кезде жапа кешіп,
Медет көрсе тіріге ем.
Шыққаны ма қателесіп,
Отыменен, күлімен?

Екі үй көрші, екеуіне –
От та жаққан бұл еді.
Бірақ соның өтеуіне,
Қандай пұлды тіледі?

Сөндірмесе үйінде от,
Жарын күте берген ғой.
Көрші үйдің күлін көсеп,
Өмірін бір өрген ғой.

Жүрмейін деп дара қалып,
Ағайынға, көршіге –
Ана болып, бала бағып,
Келгені де ерсі ме?

Жүрген шақта күйік құшып,
Өз ұлына теліп тегі.

Балаларын сүйіп-құшып,
Емізіп-ақ келіп те еді.

Солар үшін тәңірінен,
Тілеу тілеп күнді не,
Өсіргенде, бәрі бірден
Қор етерін білді ме?

Білмеді ғой, бұлдіргілі,
Тағдыр қатал екенін.
Болатынын бұлдыр күні,
Олар алдап кетерін...

Санар ма өзін әлі кемге,
Секем алсын көңіл нені?
Қиын болды-ау бәрінен де,
Құбыжық боп көрінгені.

Ай тұтылды, сөнді күні,
Енді қайда бара алады?
«Жынды!» дейді енді мұны,
Өзі емізген балалары.

Кім естіді ақырғы үнін,
Ақтық үнін ананын?
Масыл болып отыр бүгін,
Білмей қайда барарын.

Баққан ғой жат босағаны,
Өмір жолы тек түзу де...
Шешті бәрі осы ананы,
Жетім үйге жеткізуге.

Мейір беріп оң қабақтан.
Ара түсер бауыр қай?
Бәрінен де жанға батқан
Осы болды-ау ауыр жай.

Көздің жасы жылай-жылай,
Шықпай қалған секілді,

Кім ойлаған бұлай құдай,
Қылады деп жетімді.

«Артық емес шыбын жаным,
Қос қарғамнан, жарымнан.
Неге сонда жығылмадым,
Болсайшы жүрек жарылған?!» –

деп ішінен аһ ұрады,
Дауыс қылып айта алмай.
Өзіне өлім шақырады,
Енді кейін қайта алмай.

«Тағдыр, шіркін, қаталдай-ақ,
Берер ме екен тілегім:
Жетім-үйге апармай-ақ,
Келер ме екен бұл өлім?!»

Мұңын шақты, жалбарынды,
Біткендей ме бар өлі.
Жан-жағына қарманулы,
Демі бітіп барады...

Тілек қабыл, ол да мықты –
Бұл мұңлықты тапқаны-ай!
Көрсетпестен сол тамұқты,
Сөніп бара жатқаны-ай...

БАЛАЛЫҚ БЕЛЕС ТОЛҒАУЫ

Біздің ауыл екі көлдің арасында болатын,
Құс еркесі аққудай-ақ суға малған қанатын.
Ару қыздар –

ақ қайыңдар көмкеретін көлді кеп,
Көлеңкесі көк орманның суға түсіп мөлдіреп.
Балуан көл мен Орта көл деп ат қойыпты
аталар,
Орман жолын ауылымыздан кесіп жатқан
жота бар.
Сол жотаның шаңдағына аунап өскен біз едік,
Енді міне келеміз-ау жігіт болып түзеліп.

Әлі есімде, сол бір жылдың ерте келген
көктемі,
Құныс тамыр бел оянып мүлдем жылдам
көктеді.
Бал бұлақтар ағып жатты жылдағыдай
пәк күліп,
Қозы-лақтар көгендегі бір-бірімен қақтығып.
Ауыл думан, қырда думан жүріп жатқан
кез еді,
Еңбекшілер аңыздарын тіліп жатқан кез еді.
Әкем менің ауырып емханаға түсті кеп.
Анам, екі қарындасым қалдық үйде үш тілек.
Үш тілекпіз – үш өмір, бақыт күткен
таңдардан,
Көктеменің көгінен, бүршік жарған
талдардан.
Қырдың нұрлы ақ таңы күліп атқан кез еді,
Шың басына ақ қарды түріп жатқан кез еді.
Бірақ сол бір нұр көктем маған қайғы әкелді.
Кілемге орап, бетін жауып тіршіліксіз әкемді.
Көктемде де сатырлап найзағайлар ойнады,
Бетін сонда мұң бүркеп шағылыпты ай дағы.
Түк естімес керең боп, бітіп мүлде құлағым,
Көктемеде көк белде ұзақ жатып жыладым...

* * *

Талай құрап жапырақтар, талай гүлдер көктеді,
Сүйенішім жаным әкем бұл өмірден кеткелі.
Шіркін, анам менің үшін «жеткізсем – деп –
ботамды»,

Пішен шауып, орақ ұстап асыл адам атанды.
Бала едік қой біз онда бәрінен де аңқаумыз,
Ертелі-кеш шаң болып ойын құған жалқаумыз.
Ойынменен қырдағы өтті менің жазым көп,
Сол бір күндер анамның маңдайына әжім боп.

* * *

Өмір деген есейте де біледі екен бірақ та,
Он бесімде от тиді кеудемдегі шыраққа.
Ана алдында ақ сүтін ақтау үшін талпындым,
Қызығынан көрсетсем деп келешектің –
бар күннің.

Айыр сабын өзім ұстап мая салып жүргемін,
Сол бір жылдар мүлдем-ақ бітік болды
қырда егін.

Анам өзі ауылдан жүрді әкеп шалабын,
Ақылды бол – деп айтатын –
әкеңе тарт, қарағым!

Сонсоң ұзақ қарайтын маған балап үмітін,
Қариялар десіп жүрді: «кісі болды жігітің...»
Шіркін, көңіл көгершін-ау, ізгілік қой бұл жүрек,
Анам менің алдымда күлімсіреп тұрды кеп.

Диқан дастарханына біз де отырдық, дәм іштік,
Қандай тәтті,
қандай дәмді жаңа астықтың тандыры!

Күн аптабы қайтпаған осы тамыз айында,
Маңдайлардан тер шығып, сорғалайды мойынға.
Түндік дала қосында – неткен думан едің сен,
Отырғандай боламыз диқандардың тойында.

Жейдесінің жоғарғы түймелерін ағытқан,
Диқандар-ай, диқандар, аумайсындар алыптан!
Бұлшық еті бұлқынып жеңдеріне симаған.
Сендерсіңдер ерлерім –
дала ұлылығын танытқан.

Сүйсінуге болатын, ұлы істердің ұрпағы –
міне, міне, бүгінгі алғы шепте жүр тағы!..
Бір ғажабы, бұл дала қосындағы диқанның
Тең жарымы жас екен, жігіттердің сұлтаны!

Кезек-кезек жағар май құйып алып, от алып,
Егістікке барады комбайндар бет алып...
Мынау дала толқынды ұлы мұхит сияқты,
ал комбайн –
кемелер, шыққан желкен көтеріп...

Қабидоллаға жас жігіт бір хат әкеп берді де:
– Ағай, салып жіберіңізші, әлі көп қой сенбіге...
Училище комсомол комитетіне жазғаным –
Комбайныма ту ілдім, – деп жаздым, –
түр желбіреп.

Сосын жігіт ұялды ма, әлде жүзі шырайлы.
беттеріне қан жүгірді, көзі қандай нұр ойлы!
Ер мұрынды, қалың қас осы балғын жігітке, –
көздерінен көремін, – мына дала ұнайды!

Ұлдары бар осындай дала қандай бақытты ед,
Көздерінде – махаббат, көздерінде –
жақұтты от.

Егістікке бірге барып, штурвалдан көруге –
Менде мына болғанмен, онда бірақ уақыт жоқ.

2

Қабидолладан жолай сұрап жігіт жайлы
қанықтым:
Оразайдың баласы екен, баласы екен алыптың!
– Танымағам қайтіп, досым,
Жәкен осы, шын ба? – деп,
Сенбегенім-ау осы менің,
аң-таң болып қалыппын.

– Солай, досым,
уақыт деген зымыраған дөңгелек,
Сол дөңгелектен қалыспайтын жүрек керек,
дем керек.
Алаулаған армандар – өскін өмір өшпейді,
біздің бейбіт Отанды тұрса бақыт, ән бөлеп.

Деді-дағы Қабидолла қара жолда тақтайдай,
газды қайта басты бір машинасы аққандай.
Ал, мен болсам,
жігіт жайлы терең ойға баттым бір,
мәңгі жалғас ғұмырдың шырын дәмін татқандай.

Уақыт деген тынымсыз жарға соққан ағындай,
Қалғанымды қарашы Жәкенді де танымай...
Әкесінен үш жаста жетім қалған бұлдіршін,
шыңға біткен шынардай –
тұлғаланған шағын-ай!

3

Ойхой, далам, көлбеген егіс-теңіз толқыны,
маған сұлу көрінді – кереметтей сол күні...
Танаптарында тізілген комбайндар тізбегі,
Ұлы мұхит – молшылық дариясында толқыды.

Тамыздағы тымылжым күннің нұрлы шуағы-ай,
бір жақсылық белгісіндей келер күзде туар ай.
Комбайндар соңынан жал-жал жолдар қалады,
Көкжиекке асыққан бірін-бірі қуалай.

Қанаттанған құстары көлдің қызып думаны,
қаңқылдады қаздары, саңқылдады қулары.
Әлде оларды думанға бастады ма желбіреп,
Көз ұшында көрінген комбайндар тулары?..

Көз ұшында көрінген сонау қызыл тулардың,
Бірі Жәкен болар деп, мен ішімнен қуандым.
Бұл бірінші кездесу – жол басы ғой әзірше,
Әлі біздер кездесер, әңгімелесер, туар күн...

4

Қараңызшы: керемет, дала деген тәтті арман,
айрылмайды қашанда қауышатын достардан.
Арнайы кеп, әдейі, сусынымды ала кеп,
Комбайнда отырмын Жәкен өзі басқарған...

Қыр кемесі гүрілдеп, бір қалыпты ырғалып,
диқан жігіт басқарып отыр жүзі нұрланып.
Көкжиекке дейінгі егінді алқап, кең дала
кешкі мынау самалмен тербеледі бір қалып...

– Білесіз ғой өзіңіз: аз-кем сізден кішімін,
бала кезден арманым – дала болды құшырым.
Даламды ойлап әуелі әкемді еске аламын,
Көрмей кеткен ұшқанын сол әкенің құсымын.

Әкемнің де арманы осы дала болған деп,
Даламенен шарықтап, даламенен толған деп:
Көргендердің айтуы: – «колхозға алғаш трактор,
Әкелгенде әкемнің көзіне жас кеп қалған деп».

Орталықтан өзі айдап әкелген сол күштіге,
Табынды ма шынымен, мейірі әлде түсті ме?
Жан әкемнің далаға түрен тимей жатқанда,
Қуанғаннан көзінен бір жас ыршып түсті де...

Сол әкемнің көрдіңіз, ізбасары болмақпын,
Керегін де білемін бұған ерлік, салмақты үн.
Аудандағы кәсіптік училищеде оқимын –
Тәжірибе басы бұл, куәлік те алмақпын.

Мен не дейін, жас жігітті үнсіз ғана құптаймын,
Жарыса сөз айтар болсам ұтылмасам, ұтпаймын.
Теңбіл-теңбіл тамыз бұлты бір сәт тағы ыдырап,
күнбатыстан арқан бойы шапақ шашып
шықты Ай, Күн.

Жоспар жайлы сұрамай-ақ өзі айтып тұр жалауы,
Күнбатыстың күйдіргендей қып-қызыл нұр алауы.
Сендіргендей дала өзі тіршілігі, көркімен –
Тегін де емес екеніне жас жігіттің қалауы...

ЕКІНШІ БӨЛІМ

Қозыбай қарт ауылдағы шежіре көз кісі еді,
Сәлем бере барған жанға мейірлене түседі.
Әңгімесі таусылмайтын: өткенін мен бүгінін
Пайымдайды, бізге айтады, содан үлгі пішеді.

Бала жастан естіп өскен небір гибрат сөздерін,
Сәлем бере барып едім сол бір қартқа мен де өзім.
Жүрегіме тыншу бермей осы бір жыр туарда,
Оразайды ойыма алып, сыр тартуды көздедім.

ҚОЗЫБАЙ ҚАРТТЫҢ ӘҢГІМЕСІ

1

– Ұмытпасам, сенің өзің сиыр жылы туғансың,
Мынау біздің Сайлауменен допты қуғансың.
Білмейсіңдер, білмейсіңдер, сендер нені білуші ең.
Біздің кәрі көздерден қайтып ақпай су қалсын?

Түрік болсын құлағың, балам, маған жақында.
Онда Балуан колхоз еді Абай атаң атында.
Ой-хой, өткен жылдар-ай, осылай туа салған жоқ.
Сенің осы совхозың бүгінгі осы қалпында.

Үй болатын онда бұл елу-алпыс шамалы.
Колхоз алғаш құрылған кез, малы да жоқ қоралы.
Бірлестіктен тұқым алып соның күтіп өнімін.
Бір-бір түтін бір-бір сиыр соқаға ортақ салады,

Колхоздағы күш-көлік – төрт-ақ өгіз, ол да арық,
Түп жетекке пар жегіп, әйтеуір, амалдадық.
Екі тілді қос соқа Жоңағаштың жонына
Таспа тілген алғашқы құралымыз болды анық.

Онда Оразай жас жігіт, соқашы еді бірінде,
Ертегідей көрінер жыр ғып айтсаң бүгінге.
Екі тілді соқаның жаншып ұстап тұтқасын,
Қайсарлықтың бар еді табы, шіркін, түрінде.

Келе-келе колхоз да келе жатты түзеліп.
Соның бәрін көтерген ұлы ұрпақ біз едік.
Тұрмыстағы өзгеріс, оның несін айтасың, –
Ұлы нанда екен ғой, – біз өсірген, біз егіп.

Қызыл бидай қырманда тау-тау болып үйіліп,
Жатушы еді, о дәурен, қараушы едік сүйініп.
Бақыт әні шалқытқан дән мұхиты қозғалып,
Қамбасына колхоздың жатар еді-ау құйылып...

«Подвод» дейді ол кезде, күзде астық тартамыз,
Көлігіміз – қос өгіз, он-он қаптан артамыз.
Астық беру науқаны – қарақұрым қалың көш,
Жапырағы сарғайған, сарыала күз – сар тамыз.

Оразаймен бірге жүрдім, бәрін-бәрін білемін.
Комсомолда болатын жас еді ғой гүл өрім.
Бұғанасы қатпастан нардың жүгін көтерген,
Ол еліне арнаған ыстық соққан жүрегін.

2

Ұмытпасам, қырқыншы жылдың болар шамасы,
«Әкеліпті трактор Құсайынның баласы», –
деп дүрлікті осы ауыл, – темір өгіз екен, – деп,
Сол кездегі, шіркін-ай, кешелікті қарашы...

Ұбап-шұбап ауылдың кәрі-жасы қалмастан,
Қара жолға шықтық қой Орталықпен жалғасқан.
Сүйреткісі нән арба – бірешкеден төрт есе.
Бір алыптың қасында Оразай жүр маң басқан.

Бәріміз де жапырлап нән арбаға сиғанша,
Отырғанымыз сол еді, есімізді жиғанша,
Гүр етті де әлгі алып жұлқып сүйреп кеткенде
Көкіректерден төгіліп кеткен еді-ау күй қанша.

Міне, міне, күш деген, енді қырсық кетті деп,
Сол алыпқа арналды сол бір күнгі көп тілек.
Кеңсе алдына жеткенде тоқтады да трактор
Кезек-кезек кәрі-жас Оразайды өпті кеп.

Көздерінен нұр ұшып, жүзі тұрды-ау алаулап,
Осы болар деп едік өмірде бір қалау бақ.
Қандай асқан бақ болсын әкелгеннен қуаныш
Өзің өскен қырыңа сан жүгіріп, сан аунап.

3

Көктемгі егіс аяқталып, жаз да күліп жеткен-ді,
Қара нөсер селдеп төгіп – нәрі қанды көк белдің...
Сол бір жылы жадырап жаз, далаға гүл тұнғанда –
Бұлт басар деп ойлап па едік аспаныңды кептер күн?

Батыстан бұлт қаптады да, түнек басты аспанды,
Нелер Ұлы Отанымның мерт болды, жер жастанды.
Аналардың жалғыз ұлы туған жермен қоштасып,
Елін қорғап, жерін қорғап жауға қарсы аттанды.

Алғашқының бірі болып Оразай да аттанған,
Көкірегінде тұнған шағы еңбек арман – тәтті арман
Жігіттердің жүрегіне болсын дедік шіркін-ай,
Аналардың ақ тілегі, ақ жаулығы – ақ қорған!..

Үш жылы өтті соғыстың да, жау бетін кез қайтарған
Оның бәрін тізіп саған, әрине, мен айта алман.
Мая салып ару қыздар, соқашы боп балалар,
«Қара қағаз» алғандардың шаңырағы шайқалған.

Аналардың ақ тілегі – болған болар панасы,
Кейбіреудің жаралы қайтып жатты баласы.
Соғыстағы ер жігіттер –

елге оралды еңкеймей,
Әлі бітіп кетпесе де соғыстағы жарасы.

Сұрапылда жүргендерден хат келеді қаһарлы,
Алдық, дейді, жау қолынан шаһардан соң шаһарды.
Қорқау қасқыр түнде шапқан – опасыз жау шегініп,
Ордасына тығылар күні, міне, тақалды.

Оразай да жаралы боп қайта оралды сол жазда,
Одан басқа тракторшы жоқ болатын колхозда.
Жөндеу көрмей екі «НАТИ» тұрғалы да көп болған,
Дейтін едік: жүріп кетсе бірі шіркін, ол да аз ба?!

Қарамастан жарасына, күш бар шығар бойда асқан,
Трактордың бірін өзі жүргізді ақыр қоймастан.
Трактордың үнімен дала еңсесін көтеріп, –
Күрсінбейтін болды қыр, күрсінбейді айлы аспан.

Еңбек етті тер төгіп, білмеуші еді-ау күйбеңді,
Кейбір жастар содан осы тракторды үйренді.
Жеңіс жылдың көктемінде, егін себер алдында
Осы күнгі Жәкеннің шешесіне үйленді.

Жыл артынан жылдардың өтіп жатты белесі,
Алғы күнгі армандар, қызықтырды келесі.
Соғыс жылғы жарадан ел айығып кетсе де,
Айықпады жаралы солдаттардың денесі.

Денедегі қорғасын – қалған оқтар сыздады,
Суық тиді қаншама окоптардан сыздағы.
Болған шығар әсері, түстерінде «уралап»,
Шабуылдарда жүргендей болды жүрек қызбалы.

«Тәй-тәйлаған» Жәкені жаңа жүрген жас басып,
Өзі ұлы еңбекпен қалған еді-ау достасып.
Дала сүйген ұл еді, маңдайына симады,
Бұл өмірден Оразай кете барды-ау қоштасып.

4

Өзің көрген болдың ғой, Жәкеннің сол жеткенін,
Отаны бар бұлдіршін – көрді бақыт кептерін.
Жеткені сол емес пе, әке жолын мұрат қып,
Тракторшы-комбайыншы болып бүгін кеткені...

Алақаны аялап қамқор ана Отанның
Нұр шуағын төкті ғой әрқашан да атар күн.
Қартайғанын білеміз, уақыт шіркін, сол деген –
Сендерге қарап мына біз өзіміздің қатардың...

Біздің мына көргенді көрмендерші, тілерім,
Сендер біздің болашақ өскінсіңдер гүл-өрім.
Ерліктеріңе еңбекте сүйсінсе енді, сүйсінсін –
Сүйген сұлу даласын менің кәрі жүрегім!

ҮШІНШІ БӨЛІМ

1

Даладан терген бір бума құшағымда гүліммен,
Училищені бітірушілер кешіндемін бүгін мен.
Жәкен бүгін аттестат алатын күн – бақыт күн,
Өнген арман алаулап, өшкен арман тірілген.

Әке арманы тіріліп айта жанар күн бүгін,
Мен де бүгін шаттымын, мен де бүгін жырлымын.
От боп еңгің келеді құшағына жыр болып –
Тракторшы достардың,
Комбайншы құрбының.

Сезімдердің селінен айыға алмай қалам ба,
Жүрек жарылып кетпесе жарар еді-ау табанда?!
Құрмет тақтасына ілінген Жәкен сынды інімнің
Қуанышын тең бөліп арқаласам жаман ба?!

2

Аттестатты алдық та тура қырға беттедік,
Қиялымыз ақ қанат кеткен еді көкке еніп...
Жүрегіміз дүрсілдеп ақ самалды аңсады –
Жатқан сонау даладан көкжиекпен шектеліп!

Өмір деген ғажайып нұрға толып кетті енді,
Жүрегіміз аңсады келер егіс, көктемді.
Көз алдыма келеді қызыл тулы трактор,
Жыртып жүрген сонау бір бала белең, көк белді.

Сосын-сосын телегей астық-алқап ойымда,
Болсақ деймін қырдағы диқандардың тойында.
Көз алдыма келеді қызыл тулы комбайн,
Қыз-орамал желбіреп тұрса деймін қайыңда.

Көз алдыма келеді Ұлы Еңбеккер дала бұл,
Әкесінің даласын қадірлейді саналы ұл.
Көргендеймін Жәкенді, теріп жүрген қырқадан –
Қабіріне әкенің қою үшін лала-гүл!

МАЗМҰНЫ

1-бөлім

ТУҒАН ЖЕР – АЛТЫН БЕСІГІМ

КЕҢ ДАЛАНЫҢ ҰЛЫМЫН	6
ЖАСАЙ БЕР, ҚЫЗЫЛ ЖАРЫМ!	8
ЕЛБАСЫНА	10
БАУРАДЫҢЫЗ ЖҮРЕКТІ	11
ЕРКІНДІК ЖЫРЫ	12
ҚАЗАҚПЫЗ	13
ЖЕР-АНА	15
ТУҒАН ЖЕР	16
«ЖЫР ЖАЗУҒА ҚҰШТАР БОЛДЫ ЖАНЫМ БҰЛ»	16
«МӘҢГІ ЖЫРЛАП КЕЛЕМІН...»	17
АУЫЛДЫ САҒЫНУ	18
ЕЛДІ СҮЮ – ЕРЛІК ҚОЙ... ..	19
«САҒЫНАЙЫН, АУЫЛЫМ, САҒЫНБАЙЫН»	19
ҚАЙЫНДАР	20
ДАЛА СҰЛУ	21
ЖҰЛДЫЗ	22
ТӨРЛЕ, НАУРЫЗ!	23
АНАҒА ЕСКЕРТКІШ	24
АППАҚ ТІЛЕКПЕН	25
АПА	26
МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВҚА	27
ҚИЯЛДАН ҚАНАТ ҰСТАДЫМ... ..	28
ӨМІР ҚАНША ЖЫР БЕРЕРІН БІЛЕЙМІН	28
НҮР	29
«АҢСАУЫМ ЖАСТАН АРЫЛМАЙ ЖҮРГЕН КЕЗІМДЕ»	30
ТАҒДЫР ТОЛҚЫНЫ	31
ОҢАШАДАҒЫ ОЙ	32

ІНІГЕ НАЗ	32
ҚҰРДАСЫМ ТАҢСЫҚБАЙҒА	33
ЖОЛДАР	34
КЕЛЕР КҮНДЕР	35
«ЖЫРЛАЙМЫН МӨП-МӨЛДІР СЕЗІММЕН»	35
«КӨК САҒЫМ ҰШЫП ҚЫРҚАДАН»	35
«ЖЫРЫМДЫ БІРЕУ ТҮСІНБЕЙ»	36
«КЕЛДІ ДЕ КҮЗ...»	37
ДОСТАР КЕШІ	38
ЕМХАНАДА	39
ШАБЫТТЫҢ ШАЛҚЫМАСЫ	40
ЖЫЛҚЫШЫ	41
ЕСІА ТАСЫП БАРАДЫ	42
ҚАЗАҚТЫҢ ХИРОСИМАСЫ – ҚАРАУЫЛ	43
НҮРКЕН ЕСКЕРТКІШІНЕ	45
БҮЛ ӨМІРДЕ ӨЗГЕРЕДІ БӘРІ ДЕ...	45
ТУНДРА	46
«ТАҒЫ ДА ЖАҢА ТУРАЛДЫ АЙ...»	47
САЙЛАУДЫҢ ШАРУА БОЛУЫ	48
СЫР	49
«МАУЖЫРАҒАН, ОЙҒА БАТҚАН ТАҢ САҒЫМ»	49
«АҚ ТАҢДАР КҮЛІП КЕЛДІ ҒОЙ»	50
ЖҮРЕКТЕГІ ШЫНДЫҚ	51
ҚАЙШЫЛЫҚ	52
АҚЫР-ЗАМАН	53
«ҚЫРЫҚТАН АСЫП ҚАЛАНЫ ҚАЛАЙ ҚАЛАДЫМ»	54
«СЕН ОСЫ ҚАЙСЫ ҚОҒАМДЫ АЛ»	54
«КӨҢІЛ ҚАНША ЖҮДЕСІН».....	55
«ӨТКЕН КҮНГЕ ТАҒАМЫЗ ҒОЙ ТЕККЕ МІН».....	56
«КҮНГЕ ҚАНДАЙ ӨКПЕ БАР АЛҒА БАСҚАН».....	57
ӨКТЕМ МЕЗГІЛ ЖАЙЛЫ ЖЫР.....	58
ТІРЛІГІҢЕ ТҰСАУ ТҮСКЕН АУЫЛЫМ.....	61
ҚАЙРАН ЕЛІМ, ҚАЙДА КЕТПЕ БАРАСЫҢ?.....	63
СЫЗДАЙДЫ ЖҮРЕК.....	63
ШЫНДЫҚҚА ОРАЛУ	64
«БҮЛ ӨМІРДІ КІМ ҚАЛАЙ ҰҒЫНАДЫ».....	65
«ЖАҢБЫРЫН КӨРДІМ...».....	66
КІМГЕ СЕНЕМІЗ?.....	67
ТӘУБА.....	68
«СЕН МЕНІ ТҮСІНЕРСІҢ, ТҮСІНБЕССІҢ».....	68
«АРҚАЛАП ЖЫЛДАР ЖҮГІН ЖЫР».....	69

2-бөлім
ЖАСТЫҚТЫҢ АЛЫС САҒЫМЫ

ӨМІР ДЕГЕН АҒЫСТА.....	72
«ЖЫР ТАУСЫЛМАЙДЫ».....	73
ЖҮРЕК ЫСТЫҒЫ.....	73
«СЕЗІМ – ПЕРНЕ...».....	74
СОЛАР МА ЕКЕН ӨЛЕҢ – ГҮЛ?.....	74
«ДЕЙ АЛМАЙМЫН НӨР ЕДІ ДЕП ТАМШЫМ ӘР».....	75
«ОРАЛШЫ ТАҒЫ ЖЫРЛЫ КҮН».....	76
ЖЫЛ КЕЛЕДІ.....	77
КЕШІККЕН ҚЫС.....	78
АҚ ҚАР ЖАУДЫ.....	79
АҚША ҚАР.....	80
АЛҒАШҚЫ АЯЗ.....	81
ЕСТЕ МЕ ЕКЕН.....	81
КӨКТЕМ ЫРҒАҚТАРЫ.....	82
ЖЕТПІ-АУ АҚЫР АҚ СӘУЛЕМ.....	82
«МЕН КӨКТЕМДІ САҒЫНАМ».....	83
«КӨКТЕМДЕР ӨТПІ КӨК ЖІБЕК».....	83
КӨКТЕМ ЖЕТПІ.....	84
ҚҰСТАР ӨНІ.....	85
БҮЛАҚ.....	86
«КӨКТЕМ, ОРАЛДЫҢ ҚАЙТА...».....	86
«ЖЕТКІЗБЕДІ АҚ САҒЫМ...».....	87
ЖАЗДЫҢ СОҢҒЫ АЙЫ.....	88
ОЙ.....	89
«ҒАШЫҚ БІТКЕН КӨКТЕМ ДЕП ӘН САЛАДЫ».....	89
«ЖАСЫРАЙЫН, АСЫРАЙЫН МЕН НЕСІН».....	89
«ҚАҢСЫДЫ КӨҢІЛ, ҚАЛДЫ ҚҰР...».....	90
«БІЛЕСІҢ БЕ МАХАББАТ МАҒЫНАСЫН».....	91
СЕЗІМГЕ ҚҰЛМЫН.....	92
«ӨКІНІШІ КӨП, БОЗБАЛА, БАЛА КҮНІМ».....	92
ОРАМАЛ.....	93
ЖЫРЛЫ ЖҮРЕК БҮЛҚЫНАДЫ.....	94
«ӨЛЕҢДЕРІМ – БАЛҒЫН ӨЛІ».....	94
МЕН ӨРТЕНІП, ЛАУЛАП ЖАНЫП БАРАМЫН.....	95
ЖҮРЕГІМДІ ТҮРУШЫ ЕДІҢ ЖЫЛЫТЫП.....	95
МЕН СЕНІ АҢСАЙМЫН.....	96
«КЕШ ТҮСТІ ТАҒЫ – ЫҢ ДА ШЫН».....	96
АЛҒАШҚЫ СЕЗІМ.....	97

ТАҒЫ БІР ҚАРАШЫ.....	98
«ТҮН ОРТАСЫ, ТАҒЫ ДА ТҮН ОРТАСЫ...».....	98
«ӨЗІҢ ҒОЙ МАҒАН АРМАН БОП»	99
САЙТАН ОТ.....	100
ЖАРЫҚ АЙ.....	101
«ГҮЛ ДЕГЕНІҢ ...».....	103
«ОН СЕГІЗ НЕ...».....	104
МАМЫР – МАХАББАТ АЙЫ.....	105
«СЕНЕСІҢ БЕ, СҮЙКІМДІ ...».....	106
ТАЙҒАДАҒЫ ТҮН.....	107
«АҚ ТӘНІҢДІ ЖАПЫРАҒЫ ЖАППАҒАН».....	108

3-бөлім

БАЛЛАДАЛАР ЖӘНЕ ТОЛҒАУЛАР

ЖҮЙРІКТІҢ ТАҒДЫРЫ (баллада).....	110
БЕСЕУДІҢ БІРІ (толғау).....	115
САҒЫНЫШ (лирикалық толғау).....	117
АҚЫННЫҢ БАҚЫТ ҚҰСЫ (триптих).....	120
ҚОЖАБЕРГЕН ЖЫРАУДЫҢ СОҢҒЫ СӨЗІ.....	122
ЖАЛҒЫЗДЫҚ МҮҢІ (баллада).....	124
БАЛАЛЫҚ БЕЛЕС ТОЛҒАУЫ.....	128
ӨМІР ЖАЛҒАСЫ (позма).....	130

Тоқтар Зікірін

ЖАН ШУАҒЫ

(Өлеңдер, балладалар, толғаулар)

Редакторы **М.Жұмағалиев**

Техникалық редакторы **Қ.Мұхамедин**

Суретшісі **Н.Наурызбаев**

Басуға 11.05.07 қол қойылды.

Пішімі 84×108¹/32. Есепті баспа табағы 9,0.

Таралымы 500 дана. Тапсырыс № **118**

«Тамыр» фирмасының компьютерлік-баспа жүйесінде
беттелген. 050009, Алматы қаласы, Абай даңғылы, 143,
308-кеңсе, тел.: 243-35-11.

300"

